

TEMA

KJØNN

NSIDE

ENT

FOLKEHØGSKOLEN

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:

Øyvind Krabberød
ok@folkehøgskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehøgskole.no

Redaksjonsråd:

Øyvind Brandt, Dorte Birch, Knut Simble og Sindre Vinje

Kommer ut med 5 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: Den 15. i måneden før
utgivelse, som er 15. februar, april, juni, september og
november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Design: **Supernatural Stories (supernatural.no)**
Forsidefoto: Aurora E. Sandlije, fra utstillingen HEN
Produksjon/trykk: **Østfold trykkeri**
Papir: Amber Graphic

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Øvre Vollgate 13, 0158 Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehøgskole.no
www.folkehøgskoleforbundet.no
www.friluftfolkehøgskole.no

Generalsekretær:

Knut Simble
knut@folkehøgskole.no
tlf.: 69 14 44 63 / 974 28 979

Leder:

Øyvind Brandt
Tveitenveien 26C, 3186 Horten
oyvind.brandt@folkehøgskole.no
tlf.: 900 77 694

Styremedlem:

Jan Martin Medhaug
Follo folkehøgskole

Styremedlem:

Ingvar Øydvin
Fosen folkehøgskole

Styremedlem:

Sivelin Kjølstad
Sogndal folkehøgskule

Styremedlem:

Kristin Smith
Ringerike folkehøgskole

1. varamedlem:

Ronnie Mag-Larsen
Holtekilen folkehøgskole

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN

Øvre Vollgate 13, PB 420 Sentrum, 0103 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehøgskole.no

Daglig leder:

Dorte Birch
dorte@folkehøgskole.no
tlf.: 913 52 372

Fagpressen

INNHold

03 Leder, Øyvind Krabberød

04 Portrettet: Marthe Øvrum
i Skeiv ungdom

08 Serie: Pedagogiske inspirasjonskilder
– Gert Biesta

11 Mio: Fremmede i egen kropp
– Skjeberg

12 Intervju: Jane Victorius

13 Rektor på Skjeberg Lene Dyrkorn

14 Kunst: HEN
– Haugar kunstmuseum

18 Foto: Oslo Pride 2018

20 Møte med transperson
Lilith Staalesen

23 Foto: Mer enn ord

24 Transpersoner er «friskmeldt»

26 Ny matspalte
– Kokkens

28 Bøker:
Empirisk dannelsesforskning

30 Spalte:
Benedictes metode

31 Kalender

34 Det tredje kjønn:
Cathrine Sandnes

36 Minileksikon:
Skeiv fra A til Å

38 Kjønnssidentitet og polaritetsteori

41 Debatt:
Pedagogisk frihet og
organisatorisk uorden

42 Utfordringer:
Fra en lærers hverdag

45 Arbeidsrett

46 Leder, Øyvind Brandt

47 Nytt fra Folkehøgskoleforbundet

49 Folkehøgskolerådet

50 Nytt fra informasjonskontoret

52 Baksiden: Tekst/diktstafetten

HVORFOR TEMA KJØNNSIDENTITET?

Diskusjoner om kjønn og kjønnsidentitet kan ofte bli veldig følelsesladete. I tillegg til likestilling, diskrimineringsvern og menneskerettigheter, er det også andre problemstillinger; som den enkeltes følelse av identitet og plass i samfunnet, anerkjennelse og selvforståelse.

I 2016 ble loven endret slik at det ikke lenger var krav om å foreta kjønnskorrigerende operasjon for å skifte juridisk kjønn. Det var en viktig milepæl for dem som opplever å ha en annen kjønnsidentitet enn den de ble definert som ved fødselen.

I disse dager er mediene svært opptatt av kjønnsidentitet – det får stor spalteplass. Helsevesenet har hatt en dobling i henvendelser om hjelp til transpersoner hvert år de siste fem årene. I Sverige og Danmark ser de samme økning. De som tar kontakt, er stadig yngre, og ikke minst: Stadig flere synes at kategoriene «mann» og «kvinne» ikke helt passer. WHO's diagnosemanual, legenes «Bibel», skal straks oppdateres. Da kommer friskmeldingen som homofile fikk oppleve i 1973: Det å være trans skal ikke lenger betegnes som en psykisk lidelse. Dessuten snakker ikke legene lenger om å ville være «det motsatte kjønn». Todelingstanken forsvinner fra medisinske beskrivelser av kjønnsbehag.

Mange folkehøgskoler melder også om en sterk økning av elever med flytende

kjønnsidentitet, og andre som er i kjønnskifte-prosess eller vurderer kjønnskifte. Det er et ganske komplisert og uoversiktelig landskap dette. Her er lett å trå feil, eller kanskje være litt for rask på «labben». Vi ønsker med dette temanummeret å gi informasjon og bringe stoff til samtale rundt disse problemstillingene. Det var flott å ta turen til Skjeberg folkehøgskole hvor Mio og Jane Victorius delte av sine sterke historier. Vi møtte også rektor Lene Dyrkorn, som forteller om nye problemstillinger de konfronteres med ved skolen.. Hun sier:

- Dette er ganske nytt for oss. Det har vært spennende å få inn elever som er hen og transpersoner, det har utfordret oss og gitt oss noe. Alle disse nye inngangene til kjønn har kommet for å bli!

Det er ikke rart at dette nye «landskapet» utfordrer våre tankesett. Langt de fleste av elevene som kommer til oss, og ansatte, kommer fra majoritetskulturen som fremdeles er den hvite heteroseksuelle, ciskjønnede (han og hun) middelklasse. Noen vil hevde at dette er en motesak. Men om det skulle være en bitte liten del av sannheten – så skal vi varmt ønske velkommen den betydelig større åpenheten det i dag er rundt kjønnsidentitet.

Dette berører noe nært, personlig og veldig privat. Disse spørsmålene må få tid til å modnes. Det er lov å ha ulike

oppfatninger. Men respekt for mennesket må alltid ligge i bunnen. Også på folkehøgskolene – det er folkehøgskolens ideologiske DNA.

Lykke til med gode samtaler!

Øyvind Krabberød

MAGASINET FOLKEHØGSKOLEN

Folkehøgskolen gis ut av Folkehøgskoleforbundet og er organisasjonens talerør overfor medlemmer, ansatte i folkehøgskolen, politikere, pedagoger og læresteder. Bladet skal sette dagsorden, speile og kommentere aktiviteten i friluft folkehøgskole og i organisasjonen ved å bringe aktuelt pedagogisk, politisk og kulturelt stoff til inspirasjon og debatt. Folkehøgskolen legges ut på bloggen friluftfolkehøgskole.no. Målet er å ha en vekselvirkning mellom blad og nett. Relevante blogginnlegg kan også tas inn i bladet.

Folkehøgskolen startet opp som Høgskolebladet i 1904 og er medlem av Fagpressen.

Temanummerredaksjon:
Øyvind Brandt og Øyvind Krabberød

**- DET HANDLER IKKE OM
TOLERANSE, MEN OM
ANERKJENNELSE AV
MANGFOLD**

MARTHE ØVRUM I SKEIV UNGDOM:

FOLKEHØGSKOLENE OPPLEVER EN TILSTRØMMING AV SKEIVE TIL SINE SKOLER

Marthe Øvrum (25) ble valgt som leder for Skeiv ungdom i 2017. Dagen etter at hun hadde fullført utdanningen som sosionom, startet hun i det som ikke er en helt vanlig jobb, men et frikjøpt verv.

Tekst og foto: Tone Minerva Kvernen

Oslojenta giftet seg i august, og hun og kona vil gjerne ha barn engang. Men enn så lenge har Marthe hender og hodet fulle med organisasjonen som jobber for at unge skeive skal få en bedre hverdag.

- Det har vært en positiv utvikling, men ennå er det langt fram før normene i vårt samfunn er tilpasset det mangfoldet av mennesker som finnes.

TOLERANSE

Toleranse betyr «å tåle» - altså «å holde ut». Hvordan ville du følt deg hvis dine venner og familie holdt deg ut, tålte deg - men innerst inne ikke aksepterte deg? Begrepet «toleranse» klinger derfor ikke helt godt i Marthes ører.

- Det er en «raus» majoritet som definerer hva toleranse er. De mener sikkert vel, men maktbalansen er asymmetrisk.

- Vi trenger en høyere presisering i hvordan vi snakker om hverandre. Og vi må ta et oppgjør med normene, som har en magisk kraft som gjør at de fremstår som noe «naturlig». I virkeligheten har de alltid vært menneskeskapte, og er derfor foranderlige.

NORMKRITIKK

«De av oss som bryter normene for kjønn og seksualitet i samfunnet». Dette er det noe lange navnet Marthe helst bruker om den minoriteten hun representerer med skarpt hode og varmt hjerte.

- Det inkluderer både «de» og «oss» - det er ikke «vi» og «de andre». Marthe mener vi er alt for opphengt i dualismer. Hvis folk brukte «de av oss» istedenfor «dere som er slik og sånn», vil personen ikke bare føle seg tolerert, men inkludert i fellesskapet.

- Absolutt alle mennesker er forskjellige. Det er normene som gjør at vi automatisk reagerer på noe som bryter med forventningene våre - som at en gutt kler seg i kjole.

Man må være veldig forsiktig med å anta ting om folk, for vi er alle forskjellige, presiserer Marthe.

SKEIVE PÅ FOLKEHØGSKOLE

Folkehøgskolene opplever en tilstrømming av skeive til sine skoler. Det synes ikke Marthe er så rart. Hun oppfatter skoleslaget som et sted der det er rom for å stoppe opp, puste roligere, og utforske seg selv.

- En god folkehøgskole tilbyr en arena der trygghet og frihet er viktig. Et miljø der man bare kan være seg selv - uansett hvem man er. Alle mennesker trenger trygge havner, og for mange kan nok folkehøgskolen være en trygg havn som gjør det mulig å bli bedre kjent med seg selv. Trygge familier, venner, skoler, lærere og arbeidsplasser gir rom for at den enkelte kan bli trygg på seg selv og få en positiv identitetsutvikling som skeiv.

- Samtidig kan året på folkehøgskole også bli svært sårbart for unge skeive. Hvis en elev som er skeiv ikke får den aksepten og tryggheten som skoleslaget gjerne gir, blir internatlivet ekstra vanskelig, tror Marthe.

Selv har hun ikke gått på folkehøgskole, men har både bekjente og familie som har kost seg veldig på flere skoler.

I midten av juli avholdt *Skeiv ungdom* sin årlige sommerleir på Skjeberg folkehøgskole. Her har de vært i fem år nå, og kommer sannsynligvis til å fortsette den tradisjonen. - Det er et fint sted å være, smiler Marthe.

KJØNNSNØYTRALE ROM

Det kan virke som om ungdomslederen er litt lei av spørsmålet om toaletter, som likevel presser seg fram.

– Det begrenser folks liv til å handle om garderober, sier hun litt strengt. – Vi har ikke herre – og dametoalett hjemme, har vi vel? Transkvinner skal få dusje i kvinnegarderoben, transmenn i herregarderoben, og ellers bør man ha tilgang på både kjønnsnøytrale toaletter og garderober. Punktum.

Det blide ansiktet til Marthe blir alvorlig når hun forteller at transpersoner ofte unngår treningssentre, utesteder og andre steder med offentlige toaletter og garderober.

– Offentlige herresteder er for eksempel ofte farlig for transkvinner. De opplever mye vold. Alt for mye.

Marthe slår fast at folkehøgskolene har et særlig ansvar for å ta vare på det unge individet, fordi de bor der året rundt.

Folkehøgskolen er ikke bare en skole, men ett år av et liv. Derfor er det ekstra viktig at folkehøgskolen jobber for å være en trygg arena for alle.

CISPERSON

Lederen for *Skeiv ungdom* skjønner at folk kan synes det er komplisert å få oversikten over mangfoldet og alle bokstavene, der flere har kommet til. Skeiv er paraplybetegnelsen for LHBTI (Lesbisk, Homofil, Bifil, Transperson, Intersex).

– Hvis man er usikker på hvilke begreper folk bruker om seg selv, er det ofte bare å spørre dem, sier Marthe. Folk må få lov til å definere seg selv. Hun sukker, og sier at alt for ofte tror folk at de vet. Men å være skeiv synes ikke nødvendigvis. Folk dømmer for lett basert på utseende og klær.

Kjønnsidentiteten sin er dessuten ikke noe man har lyst til å snakke om 24/7. Tenk deg selv om du måtte forklare at du er en Cis-person for alle nye mennesker du møtte? Og hvorfor er ikke kjolene du liker å gå i kjønnsnøytrale, når bukser helt klart er det?

Her må Marthe forklare hva en Cis-person er. Cis betyr «på samme side» i motsetning til «trans» som betyr «på den andre siden». Pedagogisk forklarer hun at både hun og jeg er Cis-personer, for vi er begge født med vagina og definerer oss som kvinner.

ALLE KAN BOMME

– Det er lov å snuble, smiler Marthe. Og forteller at selv hun har gjort det. I sommer sto hun på stand for *Skeiv Ungdom* under Norway cup. Et lite barn på rundt tre år så ut til å ha kommet bort fra foreldrene sine. Marthe gikk bort og spurte: – Har du gått deg bort? Hvor er mamma og pappa? Treåringen så Marthe inn i øynene og sa: – Jeg har ikke en mamma og pappa. Jeg har to mammaer.

Marthe er litt brydd over historien hun deler. – En treåring må forklare lederen for *Skeiv Ungdom* at hun har to mødre. Så dypt sitter normene. Og tenk deg hvor mange mennesker barnet må forklare dette for? En treåring må konstant bedrive voksenopplæring!

DAGENS KAMPSAKER

Selv om LHBTI-bevegelsen har kommet langt, så gjenstår det fremdeles mye å jobbe for.

– Kampen for et tredje juridisk kjønnsalternativ for de av oss som verken identifiserer oss som menn eller kvinner, er en viktig sak. Det reelle kjønns mangfoldet blant oss er ikke gjenspeilet i de juridiske kategoriene.

I tillegg kjemper *Skeiv Ungdom* for et bedre helsetilbud for transpersoner. Det er her det brenner mest, forteller Marthe. Transbevegelsen har fått mye oppmerksomhet i den siste tiden, og lederen mener at deres kamp er der hvor de homofile var for 20-30 år siden.

– Helsetilbudet til de av oss som har behov for kjønnsbekreftende behandling er alt for dårlig. Det baserer seg på en «all-or-nothing» filosofi fra 50-tallet, så dette jobber vi mye med nå.

Et siste satsningsområde Marthe trekker frem, er å bedre seksualundervisningen i skolen. Her ligger vi alt for langt bakpå. Fremdeles handler det om prevensjon, infeksjon og reproduksjon. Lyst, glede og mangfold snakkes det alt for lite om. – Vi snakker mye om fysisk helse og psykisk helse i dagens samfunn, men vi snakker alt for lite om seksuell helse, som også er viktig for at vi alle skal kunne få leve gode liv.

I slutten av september gikk tolv ungdomsledere ut med en Ytring på NRK.

– Det er ikke hver dag at det kreves noe felles av en så bred vifte av ungdomspartier og organisasjoner, forteller Marthe stolt. Men hun er provosert over at de som organisasjon blir behandlet mer som aktivister enn som en høringsinstans, at de blir utelatt fra viktige prosesser. Så også dette er en kamp.

DIGGER SKAM

Det siste vi spør Marthe om er hva de nye seriene som tematiserer skeivhet har gjort for frihetskampen deres. Og for ungdom.

Vi digger selvsagt Skam, avslutter Marthe. Og legger til at når sesong tre med Isak og Even rullet ut, så fikk Ungdomstelefonen til *Skeiv Ungdom* veldig mange flere henvendelser. Serien åpnet et rom for mange.

Oslojenta, som har sin ledererfaring først og fremst fra speiderbevegelsen, kommer gjerne til personalrom på landets folkehøgskoler for å fortelle om identitet, kjønn og seksualitet. Og hun anbefaler varmt tiltak som Restart og Rosa kompetanse for folkehøgskoler som ønsker å øke sin kunnskap om tematikken.

Fordi vi fremdeles trenger det!

- VI DIGGER SELVSAGT SKAM

Aktuelle lenker:

<https://framtida.no/2018/09/21/-ein-ma-vere-streit-for-a-sei-at-det-er-like-greitt-a-vero-homo-og-faktisk-tru-pa-det>

<https://skeivungdom.no/prosjekter/restart/>

<https://foreningenfri.no/rosa-kompetanse/>

www.ungdomstelefonen.no

https://www.nrk.no/ytring/kjaere-regjering_-gi-oss-helhetlig-seksualundervisning_-1.14223690

<https://skeivungdom.no/skeiv-a-a/>

SKEIV UNGDOM

Organisasjonen er en medlemsorganisasjon som er åpen for alle under 30, både homofil, bifil, lesbisk, trans- og skeiv ungdom, og de som støtter vårt arbeid. De er politisk uavhengige og livssynsnøytrale. Skeiv Ungdom er ungdomsorganisasjonen til FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold.

- Hvis en elev som er skeiv ikke får den aksepten og tryggheten som skoleslaget gjerne gir, blir internatlivet ekstra vanskelig, tror Marthe.

GERT BIESTA

EN DEFINISJON AV UTDANNELSE SOM SPEILER DANNELSESBEGREPET I FOLKEHØGSKOLEN

Gert Biesta (61) er en av verdens ledende tenkere innen pedagogisk filosofi. Han har siden 90-tallet kritisert den rådende pedagogikken, der begreper som diagnose og evidens snarere fører tankene til medisinske operasjoner enn til menneskelig utvikling. Han er heller ikke begeistret for begrep som «livslang læring» eller forestillingen om læreren som en «prosessleder» for elevers selvstendige læring.

Biesta tilhører den engelskspråklige tradisjonen og han skriver derfor om utdanning, og ikke om dannelse. I det engelske språket finnes ikke begrepet *dannelse*. Men kanskje er det slik at hans definisjon av *utdanning* likevel ligger nærmere det man i folkehøgskolene mener med *dannelse*. Nemlig en utvikling av hele mennesket i forhold til sine egne forutsetninger og omgivelsene – og ikke utdanning i meningen opplæring innenfor ett begrenset område. Det finnes i alle fall en påtakelig likhet mellom folkehøgskolens dannelsesprosjekt utfra det grundtvigske verdigrunnlaget, og det synet som Biesta har på utdanning.

Biesta er influert av filosofer som Hannah Arendt, Emmanuel Levinas og John Dewey.

HVA ER EN «GOD» UTDANNELSE?

Biesta peker på det han kaller for *lærifiseringsdiskursen* (*learnification*) og som har medført at den *mellemmenkelige* undervisningssituasjonen har kommet i bakgrunnen for individuelle og målstyrte læringsprosesser. Men i en helhetlig undervisningssituasjon vil læring bare være *resultatet* av en langt større, mellommenneskelig prosess. Derfor bør utdanning ikke være målstyrt, og den bør heller ikke styres utfra det som synes effektivt eller fungerende – såkalt evidensbasert undervisning. 'Effektivt og fungerende - for hvem?' spør Biesta – og mener at utdanning må være en *normativ* kvalitet. Som et eksempel nevner han at det finnes også hjernevasking som fungerer, men at den ikke dermed kan karakteriseres som bra for dem som utsettes for den. Innen utdannelsesområdet trengs det derfor helt andre kriterier enn de enkle og lett målbare for å vurdere en utviklingsprosess som omfatter hele mennesket i forhold til sine omgivelser.

Biesta mener at den massive standardiseringen og testingen av all utdanning som har skjedd i løpet av senere ti-år (f eks PISA og Nasjonale prøver) har sammenheng med at man forutsetter en

stadig økt etterspørsel etter høyutdannet arbeidskraft. Men, sier han, da glemmer man at det kun er et lite mindretall som vil få bruk for avanserte språk- samfunns- og matematikkunnskaper. De fleste mennesker vil i den globale konkurranseøkonomien sannsynligvis være sysselsatt innenfor den stadig voksende serviceindustrien. Han mener derfor at begrep som *livslang læring*, *voksenopplæring* og lignende ny-ord fra *lærifiseringsdiskursen*, er nær forbundet med påstanden om at det ikke finnes noe alternativt motiv for utdanning enn mantraet om *økonomisk konkurransedyktighet*. Biesta mener at det er feil, og stiller spørsmålet: «Hva om vi som samfunn i stedet prioriterte slikt som omsorg; eldreomsorg og omsorg for miljøet? Eller hva med å prioritere demokratisk kunnskap og fredfull sameksistens som utdannelsens fremste mål?»

Spørsmålet om hva *god* utdanning er, er altså et *normativt* spørsmål, og kan bare vurderes og diskuteres utfra helt andre kriterier enn de rent *instrumentelle* og *målbare*.

«Eller hva med å prioritere demokratisk kunnskap og fredfull sameksistens som utdannelsens fremste mål?»

For folkehøgskolen er det et kjent perspektiv – og dessuten helt nødvendig – å vurdere dannelse og utdanning normativt. Folkehøgskolen ville overhodet ikke eksistert uten sin genuine pedagogiske frihet, hvor nettopp *hele* mennesket engasjeres og involveres i en større sammenheng, sammen med andre.

HVA ER UTDANNELSENS OPPDRAG?

Biesta sier at det er forholdet mellom utdanning, demokrati og den enkelte samfunnsborger som interesserer ham mest som forsker. Og utdannelsens fremste oppgave er ifølge ham «å vekke elevenes lyst til å leve i verden på en «voksen måte». Under et foredrag i Oslo høsten 2016 formulerte han utdannelsens målsetning med et lånt sitat fra Phillippe Meirieu: «Å være i verden uten å sette seg selv i sentrum for verden.» Disse formuleringene kan også relateres til Grundtvigs skoletanker, der formuleringen «for det felles beste» går igjen.

Utfra det grundtvigske verdigrunnlaget står individet i sentrum, men den individuelle friheten og selvrealiseringen er ikke alene nok; det må samtidig være til det felles beste. Hvilket innebærer at den personlige og eksistensielle utviklingen som du som folkehøgskole-elev (eller samfunnsborger) opplever, aldri må

erobres på bekostning av det felles beste. Forståelse av fellesskaps betydning er altså en forutsetning for forståelsen av hva det vil si å være et menneske. Uten en slik forståelse kan «frihet» lett misforstås og i stedet bli til ødeleggende selvopptatthet.

FAG, SOSIALISERING OG MYNDIGGJØRING

Ut fra det rådende bildet av et ensidig syn på pedagogikk, som domineres av læring og testing, argumenterer Biesta for et mer nyansert og helhetlig syn. Og her har han kommet frem til en modell som man i folkehøgskolen nok til stor del vil kjenne igjen.

Utover de mer tradisjonelle dimensjonene i undervisningen, som *fag* og *sosialisering*, peker Biesta på at det trengs en dimensjon til: den *subjektive* dimensjonen. Ut fra dette beskriver han så begrepet *utdannelse* bestående av tre innbyrdes likeverdige dimensjoner som tilsammen utgjør en helhet; *qualification* (kompetanse), *socialisation* (sosialisering) og *subjectification* (personlighets-styrking) (Figur 1). Denne modellen motsvarer i høy grad folkehøgskolens dannelsesprosjekt, som kan beskrives som en helhet bestående av de tre dimensjonene: den *faglige* dimensjonen, den *sosiale*, *demokratiske* dimensjonen og den individuelle, eksistensielle dimensjonen – eller *myndiggjøring* (Figur 2).

Fig. 1

Fig. 2

Biesta peker også på at det i senere år har blitt lagt for stor vekt ved den *sosiale* dimensjonen, i bemerkelse å skulle 'produsere' et særlig slags individ. På samme måte var det tidligere en overvekt på den *faglige* dimensjonen – det å lære seg noe – som var et problem. Dette har gått ut over den *subjektive* dimensjonen, som man kan definere som det å ta et personlig ansvar (for det felles beste); det å stå frem og *ville* noe i en sammenheng. Poenget er også at det er nødvendig med en *likevekt* mellom disse tre dimensjonene, dersom utdannelsen skal kunne karakteriseres som en, normativt sett, *god* utdannelse.

I den gode utdannelsen vil den sosiale og den subjektive dimensjonen inkluderes i den faglige fordi de tre områdene er likeverdige, griper inn i hverandre og sammen utgjør en helhet. Og dette uttrykker i grunnen det man i den grundtvigsk-inspirerte folkehøgskolen gjerne betegner som *folkehøgskolefaglighet*.

LÆRERROLLEN: PEDAGOGISK DØMMEKRAFT OG UNDERVISNINGSKUNST

Lærerens fremste oppgave blir da, i følge Biesta, å streve etter å balansere disse tre dimensjonene i utdannelsen slik at de virkelig utgjør en helhet. Og dette kaller han for *undervisningskunst*; det at stadig nye og ikke forutsigbare situasjoner utfordrer lærerens pedagogiske dømmekraft. Og det er nettopp den naturlige uforutsigbarheten i menneskelige møter som er avgjørende for at noe «magisk» skal kunne skje. Helt uavhengig av hvor godt undervisningen på forhånd var planlagt, og uansett hvor dyktig læreren er.

Denne beskrivelsen av undervisningskunst minner om folkehøgskolens praksis, og om en lærerrolle som innebærer det å våge å være et menneske, på lik linje med den (eller de) andre. Og dette fenomenet kan kanskje best beskrives med to av Grundtvigs fem kjernebegreper; *den likeverdige samtalen* og *den levende vekselvirkningen*.

«Biesta er influert av filosofer som Hannah Arendt, Emmanuel Levinas og John Dewey»

Biesta kritiserer bildet av lærerrollen som prosessleder eller tilrettelegger for elevenes egen læring fordi han mener at i så fall ville utdannelse reduseres til individuell læring av visse ferdigheter, og den tredimensjonale gode utdannelsen ville dermed utebli. Biesta mener altså at det er på høy tid «å gi undervisningen tilbake til utdannelsen» fordi det er selve undervisningssituasjonen i form av menneske-møter som er unik og verdifull. I boken som på norsk heter *Undervisningens vidunderlige risiko* peker han nettopp på de mellommenneskelige relasjonene som det essensielle i all utdannelse – eller *dannelse* som man vil si i folkehøgskolen. Han mener at ethvert møte avhenger av at både elev og lærer våger å ta en reell risiko i møtet med *den andre*; å våge å være genuin og ekte, og slik møtes som likeverdige. Samtidig poengteres at dette selvfølgelig ikke betyr at læreren ikke kan mer enn elevene, eller har større livserfaring, og dermed også er den som bærer det pedagogiske ansvaret. Biesta sier at «en lærer er en som har noe å si, og noe å gi». Og han mener at *en skole* bør være et sted dit eleven kommer for å motta en *gave*. Derfor er det heller ikke likegyldig *hvor* undervisningen og utdannelsen finner sted.

Dette er også et kjent argument i folkehøgskolesammenheng; både Grundtvig selv og forskere i vår samtid har understreket nødvendigheten av en egen adskilt skole som *sted*, der et definert fellesskap kan finnes og utvikles i tid og rom.

SUBJECTIFICATION & UNIQUENESS

To sentrale begreper som Biesta har utviklet i sin forskning er *subjectification* og *uniqueness*, der *subjectification* tidligere ble oversatt med det man i folkehøgskolen gjerne kaller for *myndiggjøring*. Biesta's egen korte definisjon av begrepet *subjectification* er å være: *a subject of action and responsibility*.

Med begrepet *uniqueness* fordyper Biesta forståelsen av hvorfor vi i tillegg til å vise barn og unge verden, også bør hjelpe dem å bli aktive deltagere i sitt eget liv. Han viser til Hannah Arendts begrep *å komme inn i verden*, og hennes beskrivelse av individets eksistens og mulige frihet som helt avhengig av «de andre»; at det er gruppen som er forutsetningen for individets subjektive agerende og ansvarstagende. Fordi uten en gruppe – eller omverden – blir det man som individ gjør helt uten respons, og dermed også uten betyding.

«Og dette kaller han for undervisningskunst; det at stadig nye og ikke forutsigbare situasjoner utfordrer lærerens pedagogiske dømmekraft»

Biesta understreker med dette at hvert eneste unike individ som *kommer inn i verden* faktisk må gjøre en forskjell; det er altså ikke nok å bare være et unikt individ. Her viser han til Emmanuel Levinas, som bruker begrepet *unik* i meningen *ikke utbytbar gjennom det man gjør* – og altså ikke gjennom det man *er*. I den postmodernistiske *identitetspolitikken* vil forholdet være det motsatte, i det man der definerer individet som unikt gjennom sin identitet, altså gjennom det man *er* (f.eks. etnisitet, handikapp, seksuell legning osv) – det vil si kvaliteter som man oftest ikke kan gjøre noe med.

I stedet spør Biesta: Når spiller det noen rolle at nettopp jeg er jeg? Jo, det spiller en rolle når noen henvender seg direkte til meg fordi jeg er jeg – og ikke på grunn av min sosiale rolle, min identitet. Da er jeg uerstattelig i det jeg *relaterer* til den andre; og det er et ansvar som jeg må påta meg *frivillig*. Dette er *uniqueness*.

Subjectification og *uniqueness* krever i seg aktiv handling og eget ansvarstagende som den enkelte påtar seg frivillig fordi det betyr noe. Og dette er vel også folkehøgskolens mål: å streve etter å bli et fellesskap der elevene er aktive deltagere i sitt eget liv, for det felles beste. Og det må være frivillig.

Turid Ulven, pedagog og tidligere folkehøgskolelærer

Gert Biesta er professor og forskningsleder ved Brunel University London og ved University of Humanistic Studies i Nederland. I Norge er han gjesteprofessor ved NLA (Norsk Lærerakademi) i Bergen og ved Universitetet i Agder, og han har bl a forelest ved Oslo Met og Rudolf Steinerhøyskolen.

Biesta har fått stor internasjonal oppmerksomhet for sin forskning, og for bøker med titler som: *Beyond Learning; Democratic Education for a Human Future* (2006); *Good Education in an Age of Measurement* (2010), *The Beautiful Risk of Education* (2014) og *The Rediscovery of Teaching* (2017). Noen av dem er også oversatt til norsk.

www.gertbiesta.com

I vår artikkelserie om pedagogikk i folkehøgskolen ser vi på hvilke inspirasjonkilder vi kan skimte i folkehøgskolens pedagogikk utover Grundtvig. Først ute var Arild Mikkelsen med en artikkel hvor den jødiske filosofen Martin Buber trer fram. Lena Sendstad har skrevet om Kaospilotene. Olav Klonteig fulgte opp med en artikkel om den amerikanske psykologen Jerome Seymour Bruner. Rune Sødal har belyst Møtet hos Friedrich Bollnow, mens Tore Haltli tok for seg Paolo Freire og bankmetoden. Øyvind Krabberød skrev en artikkel om Summerhill-bevegelsen i England. Odd Haddal formidlet Jesus som pedagogisk forbilde. Lærer ved Solborg folkehøgskole, Geir Ertzgaard, lot seg inspirere av filosofen Søren Kierkegaard, mens Sigrud Ohrem så på Sokrates og dialogen. Inge Eidsvåg ga oss et innblikk i sitt pedagogiske ideal – Alf Prøysen. Øyvind Brandt belyste lekfolkkonferanser som metode. Sindre Vinje tok for seg aksjonsforskning i et historisk lys. Willy Aagre skrev om legenden Anna Sethne. Øyvind Krabberød gravde i Nils Christies tankegods rundt pedagogikk, mens Synne Platander ga oss et innblikk i playbackteater – et moderne leirbål. Michael Noah Weiss skrev om filosofisk praksis. Sigurd Ohrem besøkte Camphillbevegelsen og Vidaråsen, mens Arild Mikkelsen ga oss et innblikk i K.E. Løgstrup sin tankeverden. Sigurd Ohrem tok for seg Steinerpedagogikken, mens Kim Sivertsen fra Nansen Fredssenter skrev om deres dialogmetode. Knut Arild Melbøe gjorde et reformpedagogisk streiftog, mens Mai-Evy Bakken gikk inn i Hans Børli's tankeverden i jubileumsåret for dikteren. Øyvind Krabberød åpnet opp døren til Levande verkstad som metode og tankegang, skrev om arbeidets pedagogikk og Célestin Freinet. Nå tar Turid Ulven for seg tenkningen til svært aktuelle Gert Biesta.

MIO:

FØLER SEG FREMMED I EGEN KROPP

På Skjeberg folkehøyskole: Øyvind Krabberød

Mio (19) fra Harstad var elev på linja Grafisk design ved Skjeberg folkehøyskole det siste skoleåret. Han er nå midt i en krevende prosess med kjønnskifte fra kvinne til mann (transmann), som ble startet opp i 2017.

- Dette har vært en gradvis prosess for meg som startet da jeg gikk på ungdomsskolen. Men det var først i fjor jeg fortalte det til noen. Via en psykolog har jeg startet på en prosess ved Rikshospitalet, NBTS – nasjonal behandlingstjeneste for transseksualisme. Jeg har fått diagnosen kjønnsforstyrrelse, og har vært på Riksen flere ganger. Det må gå ett år før de godkjenner og begynner en eventuell hormonbehandling, forteller Mio Kathrin Karlsen.

«Det er veldig tungt å gå slik uten å få svar»

HEMMEIGHETSFULLE

- Jeg venter! Det er veldig tungt å gå slik uten å få svar, det er dager jeg så vidt kommer gjennom. Det er mange som søker, de er underbemannet, og så vil de være helt sikre på at det er riktig for meg. Det er mange som venter på resultatet helt uten grunn. Det er bare 1 prosent som angrep på et kjønnskifte. Jeg vet ikke når jeg får svaret – de er veldig hemmelighetsfulle.

- Hvorfor valgte du folkehøgskole?

- Jeg hadde lyst på et roligere år etter videregående. Jeg synes de er flinke her på skolen uten å ha særlig erfaring med transfolk. De hører på oss, og prøver å finne løsninger. De har lagt ting til rette når det gjelder rom og toaletter. Men det er personlig litt vanskelig og sårbart når folk vet noe veldig personlig om deg. Men de fleste er veldig greie.

- Mange ser på folkehøgskole som et fristed. Det er mange skeive som går på folkehøgskole, sier Mio.

FANGET I KROPPEN

Det er midttid og tid til refleksjon. Mio er åpen og forteller om krevende dager da dysfori-følelsen er sterk (følelse av ubehag). Det er en vanlig opplevelse hos transpersoner – det å føle seg fanget i feil kropp.

- Det er uvirkelig å ha kroppsdelene som en ikke ønsker å ha der. Jeg har mye dysfori, og det kan daglig hindre meg fra ting som å dusje og gå på do. Det er vanskelig. Når jeg er nedfor kan jeg gråte, jeg finner ikke roen. Men jeg har hjelp av psykolog og venner. Det er også flott å ha kontakt med likesinnede på nettet. Jeg har også fått hjelp av *Skeiv ungdom*.

- Hva drømmer du om?

- Nå har jeg en dårlig periode, jeg er lei av ventetida. Jeg er litt redd for framtida. Ellers har jeg drømt om å studere arkitektur, og jeg «tygger» litt på grafisk design. Det har vært godt med et år uten eksamener, avslutter Mio denne april dagen ved Skjeberg folkehøyskole.

**«DET ER OGSÅ FLOTT
Å HA KONTAKT MED
LIKESINNEDE
PÅ NETTET»**

JANE VICTORIUS:

- JEG ER GLAD JEG FANT *SKEIV UNGDOM*

Det er slutten av april, det går mot avslutning av skoleåret ved Skjeberg folkehøgskole. Jeg har gjort en avtale om en prat med Jane Victorius G. Bonsaksen (21) fra Dovre som er elev på Grafisk design ved folkehøgskolen i Østfold.

Jane Victorius identifiserer seg verken som han eller hun, men som hen. Hen har vært engasjert i *Skeiv ungdom* – leder i Oppland og har også deltatt i landsstyret for organisasjonen.

- Når ble du klar over din egen kjønnsidentitet?

- Føler jeg har vært det hele livet, men hadde ikke ord for det.

Da jeg var 17 uttrykte jeg det åpent og meldte meg inn i *Skeiv ungdom*. Jeg måtte snakke med helsesøsteren – Dovre er et lite sted og jeg hadde ingen å dele dette med. Ingen jeg kjente var i samme situasjon. Og jeg måtte informere foreldrene mine, de har akseptert det.

STARTET LOKALLAG

- Jeg er glad jeg fant *Skeiv ungdom*. Jeg var med å starte et lokallag i Oppland – vi var åtte stykker på stiftelsesmøtet. Den viktigste jobben er å skape forståelse for problematikken og å skape et miljø der folk kan føle seg trygge. Sommerleirene har vært viktige for meg.

Hvorfor valgte du folkehøgskole?

- Jeg måtte ta opp noen fag, og kom ikke direkte inn på universitetet. Mor og far oppmuntret meg også til det. På Skjeberg hadde de grafisk design, og jeg er glad i å tegne. Folkehøgskolene har et godt rykte i det skeive miljøet, mange har gått på folkehøgskole og har følt seg akseptert der.

- Jeg har prøvd å være åpen om mitt ståsted og har fortalt i plenum at jeg er hen. Det er ikke alle som er fordomsfrie, holdninger ungdom har med seg hjemmefra påvirker dem. Det er sårt når noen bruker ho/hun med vilje. Ellers har jeg egentlig en høy toleranse.

Søknadskjema med bare han eller hun opplever hen er guffent. Det samme når det gjelder pass. Hen tror det vil ta lang tid før det gjøres noe med passet. - Det er ikke helt enkelt med det tredje kjønn, det burde ikke være nødvendig med oppdeling, mener Jane Victorius. Hen har skiftet juridisk navn fra Jane Victoria til Jane Victorius. Hen ville ikke skifte ut hele navnet, men fant en mannlig versjon av Victoria.

**«DOVRE ER ET LITE
STED OG JEG HADDE
INGEN Å DELE DETTE
MED»**

VI LEVER I EN HETEROVERDEN

- Hva har vært de største utfordringene på folkehøgskolen?

- Det spiller ingen rolle hvem jeg bor med, om det er han eller hun. De fleste toalettene er kjønnsnøytrale. Dusjer i gymsalen kan være et problem – men jeg dusjer på rommet. Svømmehallen er problematisk – der er det mer segregert. Jeg ønsker båsøsninger.

- Vi lever i en heteroverden, de fleste tror at jeg er dame. Det er vanskelig i perioder å stå i dette. Det er flott å ha folk rundt seg som bruker riktig kjønn. Familiefester er ikke noe jeg synes er gøy, sukker hen.

VIL STUDERE TEOLOGI

Jane Victorius har vært aktiv i kirken på Dovre – i ungdomsarbeid, som guide og leirleder. – Jeg har vært heldig med at de fleste i kirken på Dovre er liberale, jeg har aldri hatt noen problemer der. Biskopen er også åpen. I det store og hele har det vært et godt sted å være.

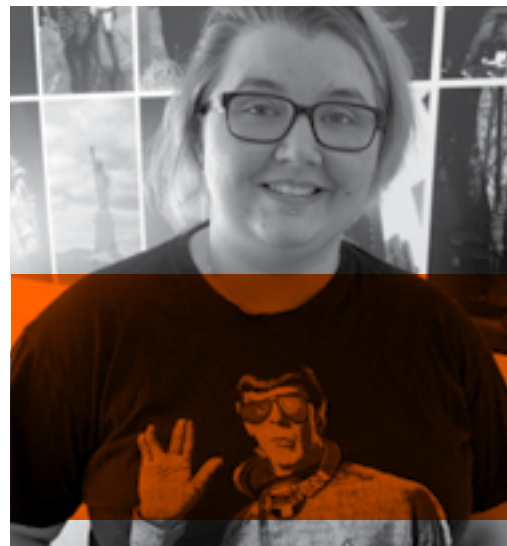
Arbeidet i *Skeiv ungdom* har vært viktig for Jane Victorius.

De arbeider for mangfold og mot diskriminering. Hen forteller at de jobber mye med trans-saker. Mange får nei, og det er en dyr prosess. Vi jobber for å bedre tilbudet i det offentlige for transpersoner. Mange søker til det privat fordi det er liten kapasitet ellers.

- Framtida, dine planer?

- Jeg planlegger å studere teologi på universitetet, tar ikke sjansen på menighetsfakultetet, smiler hen.

Vi takker for en hyggelig samtale og ønsker lykke til videre på livsvandringen.

LENE DYRKORN:

- DETTE HAR UTFORDRET OSS OG GITT OSS NOE

På Skjeberg folkehøgskole var det en ganske ny erfaring å få inn elever med hen og trans-identitet. De måtte ta avgjørelser i for dem nye problemstillinger. Vi møtte rektor Lene Dyrkorn (35) for en samtale en aprildag i slutten av f-orrige skoleår.

- Dette er ganske nytt for oss. Det har vært spennende å få inn elever som er hen og transpersoner, det har utfordret oss og gitt oss noe. Alle disse nye inngangene til kjønn har kommet for å bli, understreker Lene.

- Hva har vært mest utfordrende?

- Vi har hatt diskusjoner om vi skal bruke hen eller bare kalle ved navn – og om vi skal anerkjenne det tredje kjønn. Som leder vil jeg ikke pålegge noen i personalet å bruke hen. Allerede på første blikjent-tur med overnatting kom de første praktiske utfordringene fram. Hva med gutte- og jenterom. Det ble feil for Mio som er i kjønnsskifteprosess til gutt, og Jane som er hen. Dette har jo med respekt å gjøre, hvorfor skal vi ikke legge forholdene best mulig tilrette for transpersoner, spør rektoren?

Lene forteller også at noen elever tok seg til rette i starten av skoleåret og laget et hen-toalett.

- Det syntes vi ikke noe om – vi har flere kjønnsnøytrale som kan brukes. Mio som er i kjønnsskifteprosess til gutt fikk enerom med dusj på gangen. Jane som er hen bor på rom med en jente. Hen synes det er det samme – det er personen det kommer an på.

- Hvorfor tror du dette har kommet mer fram de seneste årene?

- Det har nok litt å gjøre med en større åpenhet å gjøre. Større åpenhet gjør kanskje at flere ønsker å starte en slik prosess og få være den man selv føler at man er. Jeg synes det er bra at det tar tid å få skiftet kjønn, det er et alvorlig valg. Men jeg tror på de som sier de føler seg født i feil kjønn. Det er bra at det er mulig

med behandling og kjønnsskifte. Men det er ikke sikkert det er to streker under svaret når en er 19 år.

- Har dere tatt opp disse problemstillingene i plenum?

- Nei det har vi ikke. Du er du og jeg er jeg. Foreløpig har vi landet på at vi ikke skal gi det for mye oppmerksomhet. Mio vil kalles han og Jane hen – det hender det at vi glipper på. Vi ønsker stadig å lære mer rundt disse problemstillingene.

- Synes du vi bør ha en kategori hen på søknadskjemaet?

- Nei jeg synes det blir feil med en slik kategori, det er bedre å bruke «annet», avslutter Lene Dyrkorn.

«ALLE DISSE NYE
INNGANGENE TIL KJØNN
HAR KOMMET
FOR Å BLI»

UTSTILLING HAUGAR KUNSTMUSEUM

HEN – FLYTENDE KJØNN

Haugar Vestfold kunstmuseum viste denne utstillingen fra 27. januar til 6. mai. Utstillingen belyste hvordan oppfatningen av det flytende kjønn, som i Skandinavia har fått betegnelsen HEN, reflekteres i samtidskunsten. Flere av verkene viste hvordan kjønn og identitet synes å være konvensjonsbetinget, samtidig som de også er sterkt relatert til sosiale og politiske endringsprosesser.

BERG & HØEG
Marie Høeg i skredderstilling med
sigarett, 1896–1903
19,5 x 13 cm, sølvgelatin på barytt
(detalj)
Preus museum

Diskusjonen i de senere år rundt dette flytende kjønn har ikke bare utfordret stereotypene knyttet til det mannlige versus det kvinnelige, men også den biologiske versus den kulturbetingede oppfatningen av kjønn. Under dette igjen ligger en kritisk gransking av den tradisjonelle tokjønnsmodellen, som for mange oppleves som en undertrykkende mekanisme i samfunnet.

Det kjønnsoverskridende perspektivet som denne utstillingen inviterte til, dreide seg i tillegg om menneskerettigheter. I mange land er det å være homofil eller transperson fortsatt ulovlig. Heller ikke vi er fri for disse holdningene når det viser seg at ordet «homo» er det mest utbredte skjellsordet i den norske skolen. Her kan samtidskunsten være et felt hvor kjønnsoverskridende tenkemåter og praksiser løftes frem og tematiseres, et sted hvor de strikte grensene åpnes mot en type humanisme som både ivaretar ytringsfriheten og tilbyr et rom for mangfoldighet.

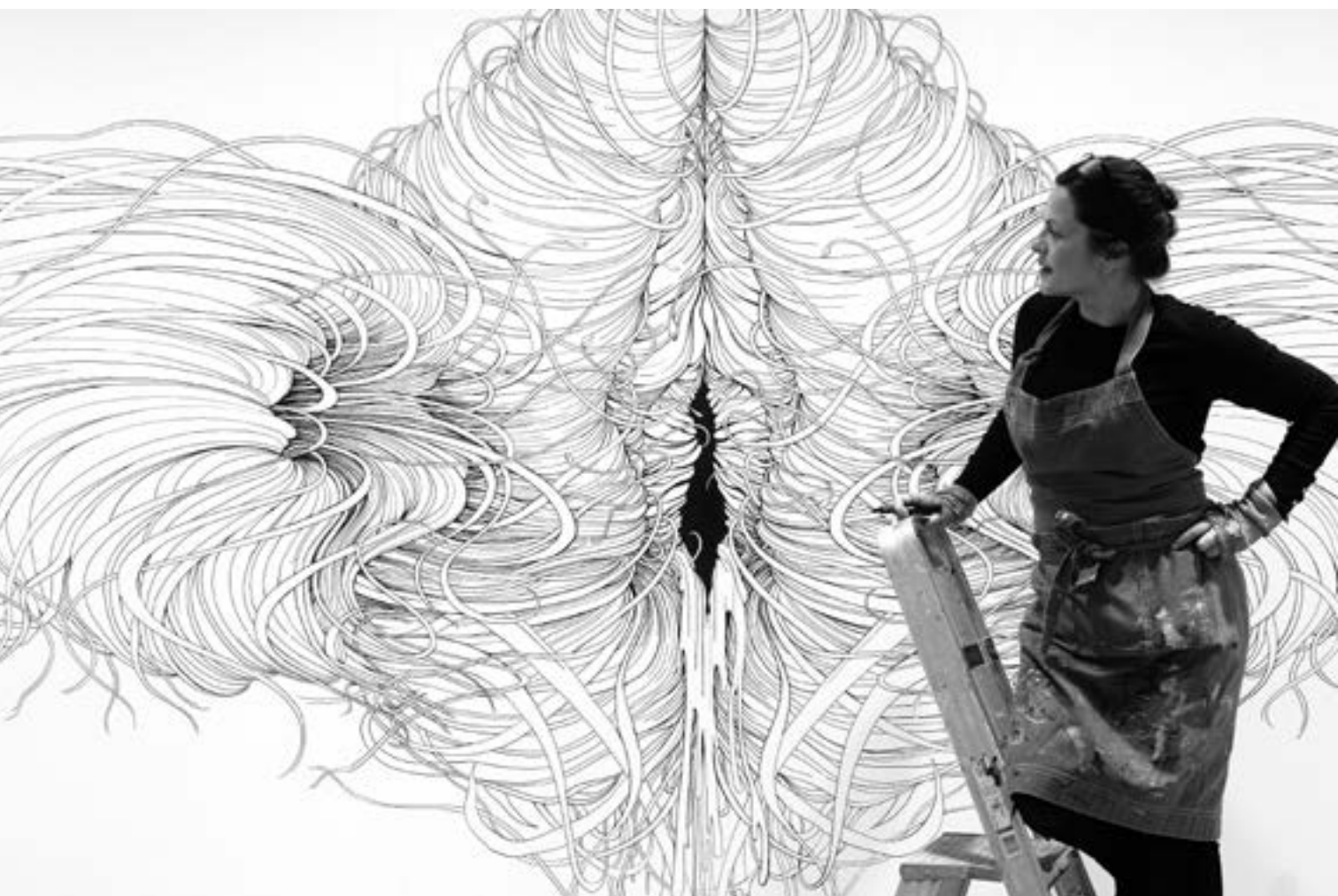
For Haugar Vestfold Kunstmuseum har det vært en viktig oppgave å kunne fylle sin samfunnsrolle gjennom å formidle et kunstnerisk lys på mange av de problemstillinger som lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT) har satt på dagsorden i de siste år.

Utstillingen viste malerier, tegninger, grafikk, videoinstallasjoner, videoverk, foto, tekstilinstallasjoner, og arkivmateriale. Kurator var: Tone Lyngstad Nyaas.

Deltagende kunstnere:

MARIT VICTORIA WULFF ANDREASSEN, ANATOLY BELOV, BOLETTE BERG og MARIE HØEG, DANIA BURGER, ROXY FARHAT og KAKAN HERMANSSON, TONJE GJEVJON, NAN GOLDIN, TIMOTHY GREENFIELD-SANDERS, NARVE HOVDENAKK, THE HUNGRY HEARTS PERFORMANCE BAND, ANE LAN, MANOEL MARQUES LERIN, CARLO MARIA MARIANI, RAFAEL MEGALL, BJARNE MELGAARD, GEIR MOSEID, ASTRID RUNDE SAXEGAARD, FIN SERCKHANSEN, ANDRES SERRANO, KJARTAN SLETTE MARK, SILLE STORIHLE, CHRISTER STRÖMHOLM, VIBEKE TANDBERG, LESIA VASYLCHENKO, SYNNØVE SIZOU G. WETTEN og MING WONG

Øyvind Krabberød

MARIT VICTORIA WULFF ANDREASSEN
Madonna, 2018
243 x 605 cm
(Kunstneren legger siste hånd på verket.
Installasjon på Haugar.)

MING WONG
Aku Akan Bertahan/I Will Survive, 2015
Trekkanals videoinstallasjon (filmetill)

Se også forsiden av magasinet, foto: Aurora J. Sandililje

OSLO PRIDE 2018

Foto: Tone Minerva Kvernen

SAMMEN OM DE STORE OPPLEVELSENE

På folkehøgskole får elevene muligheten til å oppdage sin store lidenskap, møte sin sjelevenn, vokse til å bli en selvsikker person og ikke minst, oppleve verden!

For oss handler selve reisen om å møte verden. Nye mennesker, nye perspektiver og nye steder. Med et felles mål og bred kompetanse kan vi samarbeide om å skape store opplevelser for elevene!

Dere vet akkurat hva som skal til for å sette sammen en spennende skoletur. Vår jobb er å spare dere for tid ved å ta oss av det praktiske.

Vi burde samarbeide!

Ring oss på 026 33 [menyvalg 2],
send en e-post til groups@kilroy.no
eller sjekk oss ut på kilroy.no/studieturer

NOTERT

BRANN-TRENEREN

Lars Arne Nilsen har gjort det for Brann-tilhengjarane det Jesus gjorde for disiplane sine då han gjekk på vatnet. Slik er han blitt eit gissel av sin eigen suksess, av sitt eige konkurranseinstinkt. For sjølsagt synest han det er moro. Moro å skapa ein kultur, moro å forma eit lag, moro å setja idear og taktiske teoriar ut i live. Moro å vinna.

Så sit han der, flikar med brillene sine og lengtar ut. Dregen mellom ein lidenskap for fotball, og ein annan for resten av det dyrebare, forgjengelege livet.

Bergens Tidende

PSYKOLOGISERING

I den nylig publiserte boken *The Psychologization of Society* skriver Ole Jacob Madsen om hvordan psykologien har infiltrert flere områder av hverdagen. En konsekvens av utviklingen er at moral har blitt redusert til psykologiske faktorer. Samtidskulturen har ifølge Madsen utviklet en berøringsangst for moral.

Dermed blir moralen opp til den enkelte å fylle med mening, og andres forsøk på å påberope seg en allmennmoral blir ensbetydende med moralisme.

Vårt Land

NORGE OG SOSIALE NORMER

Norge har noen av verdens strengeste regler for sosiale normer, viser en internasjonal undersøkelse gjennomført av blant andre professor Vidar Schei ved Norges Handelshøgskole. Bare overgått av land som Pakistan, India og Sør-Korea, opplever innbyggerne i Norge at det er klare forventninger til hvordan de skal oppføre seg.

- Strengte sosiale normer utvikles gjerne som en konsekvens av utfordringer i omgivelsene, altså historiske og naturgitte forhold, for eksempel lite ressurser, som gjør at en organiserer seg strengt for å overleve, sier Schei til Vårt Land.

I 2011 publiserte han og Michele J. Gelfand, professor i psykologi ved University of Maryland, USA, en undersøkelse om sosial strenghet i 33 land. Nå har forskerne sett nærmere på det norske særtilfellet. For det er ikke lett å skjønne hvorfor et liberalt, velstående og åpent land som Norge har så strenge sosiale normer. Faktisk de strengeste i hele den vestlige verden.

Vårt Land

FOLK OVERSER OFTE AT JEG HAR ET LIV UTENOM MIN SEKSUELLE IDENTITET

Tekst og foto: Mats Sauro Høimyr i Unikum

På tross av fremgangen og mer åpenhet som har blomstret frem de siste tiårene, holdes transpersoner fortsatt tilbake av både upraktiske regler og utdaterte fordommer.

Transperson Lilith Staalesen ble født gutt, men har alltid vært jente.

– Da jeg først hadde innsett hva jeg var, var jeg avhengig av aksept fra familien min. Det var et veldig hinder for meg, for jeg visste ikke hvordan de ville reagere dersom jeg kom ut til dem, forklarer Lilith.

Hun er en av mange transpersoner i Norge som nå lever fritt og åpent om kjønnsidentiteten sin. Hun satt seg ned med Unikum for å gi et innblikk i hvordan det er å leve som transperson i dagens Norge.

Lilith forteller at hun vokste opp uten noe særlig kjennskap til transkjønnethet, og hadde derfor en barndom hvor hun følte seg forvirret og usikker på seg selv.

– Jeg prøvde såklart å være guttete i skolegården, men jeg var på en måte alltid mer familier med jentene, for å si det sånn. Jeg likte jenteting og leste jentebilder og var mest med dem. Jeg trodde først jeg var homofil, men det går ikke for jeg liker jo jenter.

FOLKEHØGSKOLE

Det var først da hun begynte på folkehøgskole i en alder av 18 år at hun begynte å eksperimentere med sitt eget kjønn. Da hun flyttet hjem til familien igjen etter folkehøgskolen, begynte hun å skjule sin nyoppdagede kjønnsidentitet for familien. Lilith forteller at hun har alltid vært rebelsk av seg. Blant annet gikk hun på hemmelige handleturer i kvinneavdelingen og kjøpte klær:

– Jeg hadde en pose med dameklær gjemt helt bakerst i skapet, og snek meg av og til ut av huset for å skifte klær hos en venninne før vi dro ut på byen.

Hun forteller om en nyttårsaften i løpet av denne perioden hvor hun tok seg inn på hotell i Kristiansand bare for å ha et eget sted å kunne være fri til å være seg selv en stund.

Da Lilith valgte å fortelle moren om kjønnsidentiteten sin, fire år etter folkehøgskolen, slet moren med å akseptere kjønnsidentiteten hennes. Da bestemte Lilith seg for at nok var nok, og flyttet ut.

– Jeg skrapte sammen det jeg kunne av penger og fikk meg et eget lite sted. Jeg sa til dem at dette er den jeg er, og den jeg kommer til å fortsette å være.

GJENNOMFØRER KJØNNSSKIFTEOPERASJON

Etter en lang og kronglete prosess de siste årene, nærmer Lilith seg nå å fullføre et kjønnsskifte. De endelige kjønnsoperasjonene er planlagt å starte mars 2019.

Hun skildrer kjønnsbehandlingsprosessen i Norge som en upraktisk og urettferdig prosess med mange hindringer. I dag må alle avgjørelser og behandling gjøres på Rikshospitalet i Oslo. Transpersoner får først tilgang på behandling ved å bli henvist til utredning av lege. Den psykiske utredningen er en lang og usikker prosess, og det kan ta flere år før hormonbehandlingen begynner. Hormonbehandlingen er etterfulgt av mer utredning før de kirurgiske inngrepene kan starte. Ifølge Lilith er det ingen klagerett dersom behandlingen avises.

Med unntak av henvisning fra lege har Rikshospitalet alt ansvar for kjønnsbehandling, noe som betyr at det bare er en håndfull leger på Rikshospitalet som kan utføre denne behandlingen i Norge. Det fører til lange ventelister og monopolvirksomhet, ifølge Lilith.

– Det finnes flere klinikker rundt omkring i hele Norge som gjør brystoperasjoner. Flere norske leger kan skrive ut hormoner basert på sine medisinske ekspertiser. De utredningene kunne vært gjort av en hvilken som helst psykolog i Norge. Men alt dette har Rikshospitalet monopol på i Norge. Det har på uødvendig vis økt ventetiden.

Lilith forteller at hun selv opplever å bli innkalt til Rikshospitalet i Oslo på kort varsel for bare å ta en blodprøve, for så å sendes hjem igjen. Det går ut over både privatøkonomi og jobb, siden det krever at hun må ta seg fri.

MØTER FORTSATT FORDOMMER

– Det folk ofte overser er at jeg har et liv utenom min seksuelle identitet. Vi transpersoner er vandrende regnbueflagg, du ser det veldig fort på meg når du møter meg.

– Jeg vet at hvis det skulle skjære seg med jobben min er det mange som vil tenke seg for to ganger om å ansette meg, fordi de muligens er redd for at kunder vil oppleve det som ubehagelig å være nær meg. Arbeidsgiver trenger ikke si det direkte til meg, men de gidder ikke bry seg om CVen min.

Lilith forteller at hun opplevde dette problemet spesielt i fjor, da hun måtte legge ut på et nytt jobbsøk etter at tidligere arbeidsgiver hadde ulovlig sagt henne opp.

Hun forteller at hun selv i dag ser eksempler på at mennesker ikke bare føler seg ukomfortable i møte med transpersoner men også sprer feilinformasjon og frykt. Dette kan skape uheldige situasjoner.

– Frykten oppfordrer igjen til intoleranse og vold, og dette hatet mot oss oppfordrer jo også oss til selvskading og tvil. Jeg er langt ifra fornøyd med hvordan ting er for øyeblikket. Vi har kommet langt, men vi er fremdeles et godt stykke unna å ha et akseptabelt samfunn for transpersoner, avslutter Lilith.

Unikum er studentavisen ved Universitetet i Agder og andre skoler tilknyttet Studentsamskipnaden i Agder. Avisen er politisk og religiøst uavhengig, og blir drevet på frivillig basis. Den blir skrevet av studenter for studenter. www.unikumnett.no

- VI TRANSPERSONER ER VANDRENDE REGNBUEFLAGG

Lilith Stålesen mener at samfunnet er langt fra imøtekommende nok for transpersoner. Transpersoner har ikke noe «second opinion» om kjønnsbehandlingen blir avvist.

NYTT FRA LANDSKAPET

VELKOMMEN TIL EN NY FRILYNT FOLKEHØGSKOLE

I foreløpig statsbudsjett er det lagt inn penger til en ny frilynt folkehøgskole, nemlig Evje folkehøgskole i Agder. Evje folkehøgskole har et spesielt fokus på ungdommer som sliter med enten fysisk eller mental helse og arrangerer i vinter ulike former for kortere folkehøgskoleopphold for å teste ut muligheter og begrensninger.

Vi ønsker velkommen til Evje folkehøgskole!

I tillegg er det lagt inn penger til en ny kristen folkehøgskole, nemlig Svalbard folkehøgskole, som vil ha et spesielt miljøfokus. Vi ønsker også velkommen til Svalbard folkehøgskole.

Dorte Birch

NOTERT

BENNY ANDERSEN FANT ET SPRÅK

En av mine helter, den danske dikteren, komponisten og musikeren Benny Andersen gikk bort i august i år. Han ble 88 år. I folkehøgskolen og i Norge huskes han nok best for romanen Svantes viser og samarbeidet med Povel Dissing om noen av diktene i denne, med Svantes lykkelige dag, som kanskje den mest sungne – du vet, *Se hvilken morgenstund.. og om litt er kaffen klar.* Den har da også plass i vår sangbok.

Benny Andersen var allsidig og ga ut noveller, romaner, essayer, barnebøker og skrev manus til tv- og teaterdramatikk. Hans diktsamlinger, ikke minst hans voluminøse Samlede digte, solgt i mer enn 100 000 eksemplarer, vitner om en verdensborger som med et stort og varmt glimt i øyet rokker ved vår selvopfattelse. Dette kommer også til uttrykk i samtaleboken Det skal mærkes at vi lever med hans venn Johannes Møllehave om det vesentligste i livet, ført i pennen av Karen Thisted.

Et av hans kortere dikt, som jeg ofte liker å omtale som et dannelsesdikt, da det peker på hva det å være oppmerksom kan føre til.. heter *Afkroge er ikke lenger hvad de har været*

Man leder efter et ord
og finder et språk

Man kysser en mund
og blir gift med et folk

Man graver i haven
og støder på en planet

Man ser forundret op
og man er forår

Av Øyvind Brandt

Mer enn ord

Foto: Mikkell Seeberg

Fotografert med hullkamera og siden kopiert på sølvbasert materiale

Kanskje er fotografiets troverdighet og vår/deres humanistiske forståelse av virkeligheten truet. Fotografiet som det stabile og vedvarende, det som sto igjen da tiden gikk videre, er i oppløsning. Fotografiet har som mye annet blitt et flyktig medium, et lite gnukk med tommelen så er det borte. Det supersubjektive er forkledd som det objektive.

Peder Pedersen, Lofoten folkehøgskole

KJØNNSBALANSERT

Fra juni 2018 ble Silje-Håvard Bolstad og andre transpersoner «friskmeldt», selv om de aldri har vært syke.

Av Gøril Wiker

Fra juni er ikke lenger transpersoner verden over å anse som psykisk lidende. For nå kommer Verdens helseorganisasjon (WHO) med ny diagnosemanual. Der er kjønnsidentitet fjernet fra kapittelet om psykiske lidelser. Betegnelsen «det motsatte kjønn» forsvinner også fra diagnosehåndboka – en erkjennelse av at vi ikke lenger skal dele mennesker inn i bare to kjønn – mann og kvinne.

Psykolog Silje-Håvard Bolstad er aktiv i Psykologfaglig nettverk for seksualitets- og kjønns mangfold. Selv en slags visuell brobygger, mellom kjønnskategoriene, med langt, rødfarget hår og fargekoordinerte sjal og klær, valgte hen i en alder av 29 år å ta navnet Silje i tillegg til Håvard. Det var en modningsprosess. Etter hvert ble det viktig også å kunne presentere seg med et dekkende navn. Men å være åpen og synlig som transperson, er utfordrende på enkelte arenaer i livet.

SISTE SKANSE

– Arbeidslivet er siste skanse for mange skeive personer. Det var faktisk ikke forbudt å diskriminere transpersoner i arbeid for fire år siden. Først for tre år siden ble det lovforbud, forteller vår hedersgjest.

Arbeidslivet til Silje-Håvard foregår i dag på BUP på Stord, der hen har praksis som ledd i sin spesialisering i voksenpsykologi. I tillegg har hen nettopp fullført videreutdanningen i sexologi ved Universitetet i Agder. Hovedpraksisen under psykologistudiet ble gjennomført ved Grimstad MPAT-Institutt (Medisinsk psykologisk allmenterapeutisk institutt). MPATi ledes av det kjente sexologekteparet, professor og psykologspesialist Elsa Almaas, og Norges kanskje mest kjente transperson, professor og lege, Esben Esther Pirelli Benestad.

Den nordiske sexologiforeningen NACS har en autorisasjonsordning for sexologer. Sexologi er et tverrfaglig felt, så der finner man ikke bare psykologer, men også leger, sykepleiere, barnevernspedagoger og sosionomer. I sin faste stilling ved Jessheim DPS bruker Silje-Håvard sin kompetanse, både den dypt faglige, og den personlige erfaringen, i møte med klienter som kjenner kjønnsubehag. Hen håper å få brukt sin sexologiskompetanse i enda større grad.

Diagnoser knyttet til kjønnsidentitet og kjønnsbehag blir altså nå fjernet fra kapittelet om psykiske lidelser, og uttrykk som «det motsatte kjønn» blir forkastet. Silje-Håvard betegner det som et paradigmeskifte når WHO nå reviderer sin diagnosemanual. I juni kommer ICD11. Det skulle ta 41 år fra homofile ble fjernet fra diagnosemanualen, 1977 i Norge, internasjonalt først i 1990. Silje-Håvard er ikke ute etter å refse samfunnets intoleranse, men glad for at vi skal begynne å snakke om mangfold, og derfor understreker hen at kjønn består av flere dimensjoner, både biologi (kropp), psykologi (følelser og selvinnsikt) og samfunn (relasjoner).

BIO-PSYKO-SOSIAL KULTUR

– Jeg liker å snakke om at vi lever i en bio-psyko-sosial kultur. Hvis du har samsvar mellom din identitet og kroppens kjønn, tenker du sjelden over disse dimensjonene. Transpersoner blir derimot nødt til å bruke tid på finne ut hvem de er og hvordan de vil at andre skal se dem.

– Slik jeg ser det er ikke begrepene mann og kvinne gjensidig utelukkende. Jeg pleier å betegne meg selv som 70 prosent mann og 70 prosent kvinne. Transperson er en paraplybetegnelse for de av oss som har en annen kjønnsidentitet enn det kjønn som ble tildelt ved fødselen. For noen kan denne opplevelsen kan være flytende gjennom livet – en identitet i bevegelse og utvikling, på samme måte som andre identiteter vi mennesker kan ha.

– Det er viktig å forstå at kjønnsidentitet ikke handler om seksuell orientering. Kjønn og seksualitet henger sammen, men er likevel to forskjellige ting. Blant transpersoner finner du like mange seksuelle orienteringer som blant dem som ikke er trans, sier hen.

Den psykiatriske diagnosemanualen er altså blitt noen diagnoser fattigere.

OVER 50 KJØNNSKATEGORIER

Nå skal vi bli fortrolige med begreper som kjønnsdysfori – «subjektivt ubehag knyttet til kroppens kjønn», kjønnsinkongruens – «et manglende samsvar mellom kropp og identitet», og ikke-binær – «utenfor todelingen». I Australia, Nepal, India og Tyskland har de allerede sagt farvel til to-kjønnsmodellen, og åpnet for tre juridiske kjønn. I Norge kan vi etter en lovendring i 2016 selv velge vårt juridiske kjønn, men fortsatt har vi bare to valgmuligheter. Det er for få, mener Bolstad.

Enkelte, for eksempel Fremskrittspartiets Ungdom, har tatt til orde for at vi ikke trenger juridiske kjønnskategorier i det hele tatt. SV, Arbeiderpartiet, MDG og Venstre er derimot interes-

Jeg pleier å betegne meg selv som 70 prosent mann og 70 prosent kvinne

sert i å utrede mulighetene for en tredje juridisk kjønnskategori. Silje-Håvard mener at det er urealistisk å fullstendig fjerne kjønn som juridisk og kulturell kategori med det første.

– Det er bedre å legge til noe nytt, enn å prøve fjerne noe som mange kanskje ønsker å beholde. Problemet i dag er at det er for få valgmuligheter, og for strenge normer for kjønn. Det vi trenger er større rom for kjønns mangfold og kjønnskreativitet i samfunnet, samt en tredje juridisk kjønnskategori.

ØMT PUNKT

Hen viser blant annet til svenske og amerikanske Facebook som opererer med over 50 ulike kjønnskategorier. Statistikken viser at alle er i bruk.

– Hva slags hjelp trenger folk som vil endre kjønn?
– Kjønnsendring og samfunnets tilbud er et ømt punkt. Det er behov for større aksept, kunnskap og positive holdninger, slik det er skjedd i samfunnet når det gjelder homofile. Nå må vi arbeide for at den samme åpenheten kommer transpersoner til del.

– Psykologer (og alt annet helsepersonell) bør hjelpe til med å synliggjøre valgmulighetene. Det finnes mer enn to kjønn å velge mellom, og i tillegg kan du velge om du vil uttrykke din kjønnsidentitet på en vanlig eller en uvanlig måte. For dem som ønsker medisinsk behandling for å endre på kroppen så fins det flere valg enn alt eller ingenting. For eksempel kan du velge om du vil beholde dine reproduktive organer. Til syvende og sist er det din subjektive opplevelse av kjønnsidentitet som avgjør hva slags kjønn du er, ikke din anatomi eller en bokstav i passet.

Å ENDRE KJØNN ER EN PROSESS

– Med normaliseringen som nå skjer, kan vi forhåpentligvis begynne å tenke bredere og mer nyansert. Det å endre kjønn er en prosess, med mange små og store valg, og der en trenger støtte fra omgivelsene til å utforske hva som føles riktig for den enkelte.

– Hvilke etiske overveielser bør psykologer gjøre seg?

– Vi bør reflektere over hva som er vår rolle når klienter ønsker hjelp med kjønnsidentitet. Er vår oppgave å avgjøre om

klientens opplevelse av kjønn er riktig eller feil? Eller skal vi støtte klienten til selv å utforske hva som er riktig for dem? Stikkord er empati, bekreftelse og nysgjerrighet.

– Kjønnssidentitet er i ferd med å bli fjernet fra kapittelet om psykiske lidelser i den internasjonale diagnosemanualen. Implikasjonen er at transpersoner er «ved sine fulle fem» – og i stand til å ta gode valg for seg selv og sin kropp, i like stor grad som andre.

MINORITETSSTRESS

Silje-Håvard sier videre: – Psykologer bør reflektere over fenomenet minoritetsstress, og hvordan dette påvirker transpersoners psykiske helse. Skal vi sette i gang med kognitiv terapi, eller er det tvert imot omgivelsene som trenger å endre seg?

– Hvilken betydning har Psykologfaglig nettverk for seksualitets og kjønns mangfold for Psykologforeningen?

– Vi legger vekt på to sider ved arbeidet vårt: Det er vesentlig å knytte kontakt mellom psykologer som har interesse og/eller kompetanse på dette området. Dessuten ønsker vi å styrke psykologers kompetanse på dette området, og synliggjøre den som finnes.

Det har vært en stor økning av personer som søker hjelp med kjønnsidentitet, og når Psykologforeningen engasjerer seg på dette området, vil det føre til at vi som faggruppe kan gi flere klienter god hjelp.

– Har nettverket fått til noe du er stolt av?

Vi har synliggjort at et betydelig antall psykologer og psykologistudenter har interesse og/eller kompetanse på dette området. For eksempel var det mange deltagere i Pride Paraden, vi har mange medlemmer på vår e-postliste, og det har vært godt oppmøte på flere av våre arrangementer. Ikke minst har vi laget en oversikt over hele 41 master- og hovedoppgaver i psykologi med tema innen seksualitets- og kjønns mangfold.

– Vi har kommet i gang med å lage en kunnskapsdatabase på vår nettside på psykologforeningen.no. I arbeidsutvalget har vi hatt en bred orientering: kjønnsidentitet, seksuell orientering, interkjønn, kjønnsnormer i barn og unges oppvekstmiljø, skeive diagnoser og de viktige endringene i ICD-11. Det er jeg stolt av.

ÅTTE RASKE

God til: Kose meg om kvelden

Dårlig til: Stå opp tidlig

Redd for: Glemme noe viktig

Gjør på fritiden: Kino, fjelltur, badstu

Hvis ikke psykolog: Dataingeniør eller kunstner

Leser: E-post

Ser på: Brille

Nettsted: Google.com

HVA OG HVORDAN

Vi spurte lærer og internatleder ved Ringerike folkehøgskole, Kjersti Hovland, om deres erfaringer med kjønnsidentitet i den praktiske skolehverdagen.

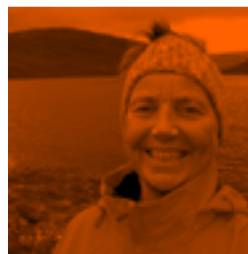
Til dette skoleåret var det fire søkere som skrev at de var i gang med en prosess om å bytte kjønn. Søkerne ønsket enkeltrom. Da de fikk vite at vi bare har dobbeltrom, trakk de søknadene.

Noen av oss snakket litt sammen om hvilket kjønn de er. Vi kom fram til at vi i utgangspunktet forholder oss til det kjønn de er registrert med i folkeregisteret på det tidspunkt de søker skolen.

Jeg har opplevd at en av våre elever har skiftet kjønn noen år etter hun gikk hos oss.

Hvert år har vi 5-10 homofile/lesbiske elever. Noen vet vi at er det før de kommer, andre kommer «ut av skapet» i løpet av året. De bor sammen med elever av samme kjønn og vi opplever det som lite problematisk. Vi har aldri fått ønske om rombytte på grunn av det.

Kjersti Hovland

KOKKENS

Inger Anita Dalsegg, kjøkkenleder ved Torshus folkehøgskole anbefaler:

En varm og litt sterk suppe som passer utmerket en mørk høst kveld eller en kald vinterdag.

ASPARGESSUPPE MED CURRY:

1 stk løk
2 båter hvitløk
500 gr frisk asparges
2 ss olje
1 ss grønn karripasta
3 dl kokosmelk
3 dl utblandet grønnsaksbuljong
2 ss ristede pinjekjerner

Finhakk løk og hvitløk. Del aspargesen i mindre biter.
Ta vare på toppene.
Varm oljen og fres løken myk.
Tilsett hvitløk og currypasta. Fres videre en stund.
Ha i aspargesen og la den frese med noen minutter.
Hell i kokosmelk og buljong.
Senk varmen og la suppen putre en god stund.
Kjør suppen helt glatt med stavmikser eller hurtigmikser.
Smak til med litt salt og pepper.
Like før servering drysses tynne skiver av aspargestoppene og pinjekjernene i.

Server med grove rundstykker og godt smør.
Vel bekomme :-)

Dette er en suppe alle kan spise. Vegansk, gluten, laktose, alle kan få det samme.

Inger Anita Dalsegg startet som kjøkkenleder på Torshus i mars 2017.
Hun bor på Hovin i Melhus og bruker den 40-minutters kjøreturen til å legge dagens strategi. Hun er en topp engasjert dame som elsker jobben sin.

ØK

VILLE VEKSTER PÅ LOFOTEN FOLKEHØGSKOLE

Lofoten folkehøgskole arrangerer et nytt kurs om sanking og tilbereding av ville vekster fra land og hav i juni. Kurset er særlig relevant for ansatte i folkehøgskolen, enten siktemålet er å bruke ville vekster i skolens kjøkken, eller det er planer om å ta emnet inn i undervisninga. Det gis plass til temaer som arts kunnskap, høsteteknikk, lover og regler, daglig bruk og nye bruksområder.

Mer info på skolens heimeside, eller kontakt oddarne.sandberg@gmail.com

EMPIRISK DANNELSESFORSKNING:

KAN MAN MÅLE DANNELSE?

Kan man måle dannelse og dannelsesprosesser? Kan man egentlig forske med pedagogikken som afsæt? Og kan man forske normativt i spændingsfeltet mellem teori, praksis og empiri? Empirisk dannelsesforskning er et nyt begreb i dansk uddannelsesforskning. Begrebet antyder, at dannelse kan belyses gennem empiri, og at begrebet hører hjemme i fællesmængden mellem to ellers modstridende traditioner: den evidensbaserede empiriske pedagogik og den normative teoretiske pædagogik.

Slik introduseres den nye danske boken *Empirisk dannelsesforskning – mellom teori, empiri og praksis* fra forlaget Hans Reitzels. For oss som jobber under Folkehøgskoleloven der skolens formål er dannelse (jf.) tar boken opp noen særlig interessante spørsmål. Kan man måle dannelse og dannelsesprosesser? Det er dette vi ønsker å legge til rette for i vårt daglig virke med hjelp av undervisning og internat. Og i så fall – dersom det kan måles, hvilke implikasjoner vil det ha for egen praksis? Dessverre for mange praktikere går ikke boken direkte løs på denne oppgaven, men de ulike bidragsytere har heller en diskurs med ulike perspektiv på hva empirisk dannelsesforskning egentlig er.

Boken er en antologi redigert av Alexander von Ottingen, en markert herremann i dansk pedagogikk- og skoledebatt, og har foruten innledningen åtte kapitler fra blant annet; Leo Komischke-Konnerup og Lene Tanggaard.

Boken tar ansats til å bygge en bro mellom det normative og empiriske. Normativ – hva dannelse egentlig er? Empirisk – hva kan «måles og veies?», hva er det evidens for?

Boken henvender seg mer til forskerfellesskapet enn til praktikere, og definerer og setter innhold på hva bidragsyterne selv mener er et nytt forskningsfelt. Boken gir i så måte ikke et klart svar på sitt innledende spørsmål, men gir spennende føringer for å utforske en del av pedagogikken, som nok ikke har vært så berørt før – hverken i Norge eller Danmark.

Bidragsyterne kombinerer det dannelseseoretiske med det empiriske.

I Danmark har boken og tematikken fått med behørig oppmerksomhet, men flere anmeldelser, konferanser etc.

Fra et norsk perspektiv kan boken være noe tungrodd og til dels vanskelig tilgjengelig, selv for de som er vant med å lese pedagogiske tekster. Dette beror på at danskene bruker andre basisbegrep for sin forståelse av det pedagogiske univers. Disse begrep gjør at en må ta noen ekstra svømmetak for å tidvis forstå konteksten, da de ikke er like selvsagte for oss i Norge.

Bokens tittel antyder at dannelse kan belyses gjennom empiri,

og setter empirisk dannelsesforskning som en brobygger mellom den evidensbaserte empiriske dannelsesforskning og den normative teoretiske pedagogikk. Dette grepet skal von Ottingen ha honnør for og vil nok bane vei for både ny forskning på feltet – og ikke minst nye spennende koblinger mellom empirisk dannelsesforskning og praksis.

Boken anbefales til alle som er interessert i dannelses- og undervisningsteori, men er du på jakt etter konkrete didaktiske undervisningsopplegg med dannelse som tema så finner du mer om det i andre bøker.

Jeg avslutter denne lille anmeldelse med von Ottingens egne ord: *Empirisk dannelsesforskning åpner mulighet for at bringe tre 'vidensformer' – teori, empiri og praksis – i spil*

og kombinere dem på nye måder.

Jeg gleder meg til fortsettelsen.

Sindre Vinje

Empirisk dannelsesforskning

Mellem teori, empiri og praksis

Hans Reitzels Forlag

Alexander von Ottingen (red.)

Forfattere: Thomas Illum Hansen, Leo Komischke-Konnerup, Ane Qvortrup, Thomas R.S. Albrechtsen, Hanne Fie Rasmussen, Lene Tanggaard, Alexander von Ottingen, Merete Wiberg

Udgivelsesår: 2018

Sider: 266

Pris: 300 Dkr

VI SKULLE VÆRT LØVER

UNGDOMSBOK SKREVET AV LINE BAUGSTØ

Gyldendal forlag

Pris: 349,-

Hva gjør man om man er en liten mus på 12 år som får en ny jente i klassen? En jente som heter Leona. En jente som trenger en venninne som kan være en løve.

Malin er en usikker jente som ønsker seg en bestevenninne. Ønsket kan bli oppfylt, men først må hun være der for den nye jenta, Leona, når det gjelder som mest. Dessverre er Malin en mus når de andre jentene i klassen avslører at Leona egentlig har utovertiss og het Elias på skolen hun gikk på før.

Vi skulle vært løver er en ny ungdomsbok skrevet av Line Baugstø. Den formidler det vanskelige med å skulle være en god venninne når man risikerer hele klassens fordømmelse. Den formidler også, på en enkel og lettlest måte, budskaper om kjønn og det å finne ut av at man er et annet kjønn enn andre tror.

Som mange ungdomsbøker er den noe svart-hvit – de slemme jentene er veldig slemme – men den redder seg inn på at man får følge hovedpersonens vei fra å være mus til å bli løve. Eller til å bli en god venninne. Man får se at det ikke alltid er så enkelt å gjøre det rette.

Boken anbefales til ungdommer på 10-12 år og kan være en god start på viktige samtaler om kjønn.

Dorte Birch

NOTERT

MEHAMN – VED VERDENS ENDE

Kontrasten mellom rikdommen i havet og det karrige landet her nord sluttar ikkje å undre meg. Den andre dagen min i Mehamn leiger eg bil og kjører over fjellet til fiskeværet Gamvik på austsida av halvøya. Vegen går gjennom eit steindaudt månelandskap. Rett utanfor været les eg dette på ei informasjonstavle: «Gamvik ligger i den subarktiske sone og har meteorologisk sett ingen sommer. Naturtypen kalles tundra.» Her har det elvd folk i 10 000 år. Mennesket er ein hardfør art.

Per Anders Todal i Dag og Tid

REMA OG LEDELSE

Nå mener Atle Bjørge at kjøpmannsånden er borte fra hovedkontoret og erstattet med dresskledde menn i fine biler. Hovedkontoret omtales oftest som «G2», etter adressen i Gladengveien 2 i Oslo.

- Det som slår meg er at vi skulle være likestilte partnere, sier Bjørge om forholdet til Rema.

Han mener at kjøpmannens magesfølelse ble tilsidesatt etter hvert som kjedestyringen ble strammere.

- Dette var mennesker som var litt maktsyke og ville vise resultater. De brøt med den gode kjøpmannskulturen som var opparbeidet, og den gode historien om Rema.

MER MENNESKE-TID

Når vi vet at barn og unge i Norge tilbringer mange timer foran skjermen hver dag, er det ikke mer skjerm-tid, men mer menneske-tid elevene trenger. Samvær med omsorgsfulle voksne; øving av lesing, skriving og regning; tid til samtaler og samarbeid, til å være ute i naturen, til å male, musisere, synge, danse, spille teater. Ja, også tid til å kjede seg en gang i blant. For «kjedsomhet er drømmefuglen som ruger ut fantasiens egg», slik filosofen Walter Benjamin uttrykte det. Kreativitet forutsetter en balanse mellom impulser, aktiviteter og ro. Jeg har ofte sagt at læringens hellige treenighet er motivasjon, konsentrasjon og repetisjon. I dag er konsentrasjonen under sterkt press i skolen.

Inge Eidsvåg i Dagbladet

Kolonialmajor Odd Reitans ledelsesfilosofi, som han selv omtaler som verdibasert ledelse, ble utgitt i bokform i 2012 under tittelen «Hvis jeg var president». Der tar han til orde for at Norge burde styres etter hans franchisemodell med selvstendige kjøpmenn.

Bjørge kjenner ikke igjen læren til Odd Reitan som ble innarbeidet i vekstfasen.

- Odd har hele tiden lovpriset takhøyden. De siste årene har det kommet en ny generasjon ledere. Dette er personer med bare teoretisk utdanning, uten praktisk erfaring, sier han.

Magasinet Dagens Næringsliv

*Hvordan få en
lykkelig slutt på
pedagogiske råd.*

HVERDAGSSUKSESS

Hverdagen har innhentet oss, og det betyr å bruke møtetid på elever som sliter, elever som har brutt en eller annen regel, elever med for høyt fravær, elever som ikke betaler skolepenger, elever som ikke gjør pliktene sine, elever som roter, elever som tar seg til rette, linjeøkonomi eller mangel på sådan, kampen om busser til turer – kort sagt alt det som også er en del av folkehøgskoleåret for ansatte.

Det er så lett å bli mismodige over alt vi ikke får tid til og alle hverdagens plikter som tar overhånd. Her er oppskriften på å gå fornøyd ut av pedagogisk råd med hodet høyt hevet klare for nye oppgaver: del suksesshistoriene deres fra forrige uke!

Siste post på våre pedagogiske råd er «Suksesshistorier fra hverdagen». Det er et utrolig enkelt grep for å se hva vi faktisk får til: bare les et lite utvalg fra sist møte:

- Global Solidaritet hadde et følelsesladet møte med flyktninger på det lokale asylmottaket. «Dette burde alle på skolen oppleve,» mente elevene.
- En elev fra Multisport kom inn på kjøkkenet og ville gi internatleder en klem. De andre på kjøkkenet ville også ha klem. Resultatet ble en lang og god gruppeklem på tampen av en lang dag.
- Tirsdagens tematime med temaet «Mellom solskinn og ruskevær» var en suksess for lærerne som hadde ansvaret og for elevene. En fantastisk opplevelse å høre elevene fortelle med tårer i øynene at de hadde turt å ringe og sagt hvor takknemlige de var overfor en person.
- Eleven vi var bekymret for før skolestart, fordi vedkommende kom med flere utfordringer enn vi følte vi egentlig kunne håndtere, er så fornøyd og ser ut til å trives. Mor sendte en rørende sms for å si hvor takknemlig hun var for alt vi gjorde.

«Det vi velger å ha fokus på blir det mer av - og suksessfokus skaper energi,» sier rektor Morten Eikenes. «Det gjør godt å minne hverandre på alt det fantastiske – stort eller lite - vi faktisk gjør i hverdagen!»

Benedicte Hambro, Ringerike fhs

VIL INVESTERE 5 MILLIONER I NYTT INTERNAT

Elevauke og planar om nye linjer gjer at Setesdal folkehøgskule i Valle no vil investere 5 mill. kr. i nytt internat med plass til vel 50 elevar.

Skulen, som opphavelg hadde godkjenning på 40 elevar, kan i dag ta inn 70 ungdomar frå 16 år og oppover. Dette skuleåret er 60 elevar i sving i Valle fordelt på linjene motocross, trial, klatring og Esport. - No er målet vårt å stabilisere elevtalet, og etter kvart auke. Med endå fleire linjer i kominga har me trua, seier rektor Stig Ågedal Mortensen.

- Brakkeriggen kan stå i 2 år, men er langt frå noko permanent løysing. Me må ha nytt internat på plass hausten 2020. I tillegg til internat må også kjøkken og andre fellesareal utvidast viss me stabiliserer elevtalet og får den auka me håpar, seier ho.

Flateland er glad for at Valle kommune har vore med på å legge til rette for skulen.

Setesdølen

VIL GI 100.000 TIL FOLKEHØGSKOLE

RAUFOSS: Norges Øko- Folkehøgskole ber om 187.500 kroner. Rådmannen i Vestre Toten vil ikke strekke seg riktigg så langt.

Støtteforeningen for opprettelse av en antroposofisk folkehøgskole søker om forprosjektstøtte til etablering av Norges Øko- Folkehøgskole på Gaukom. Forprosjektet skal tydeliggjøre skolens filosofi og studieinnhold, strategiutvikling, oversikt over mulig finansiering, utvikle klare budskap og tydeliggjøre skolens verdigrunnlag og unike tilbud, og ikke minst regionale tilknytning og fortrinn. Vestre Toten kommune spørres om 187.500 kroner. Egeninnsats er beregnet til 46.000 kroner Vestre Toten har allerede bevilget 100.000 kroner til forstudie for Goethe-skolen. Rådmann Bjørn Fauchald påpeker at kommunen solgte eiendommen Gaukom til en gunstig pris i den hensikt å skape grunnlag for en folkehøgskole.

Rådmannen ser viktigheten av at initiativtakerne får større mulighet til å få realisert en antroposofisk folkehøgskole. Samtidig forventer han at initiativtakere bidrar med en større egenandel. Ut fra en totalvurdering velger rådmannen å tilrå en bevilgning på 100.000 kroner.

Oppland Arbeiderblad

KALENDER

13. - 15. november 2018	Lederforum i frilynt folkehøgskole inkl. årsmøte i IF 2018 Best Western Oslo Airport hotell, Gardermoen
2. - 4. januar 2019	Nordnorsk møte, D1 drøftingsdager Harstad folkehøgskole
2. januar 2019	Hordalandsmøtet, D4 drøftingsdager Bergen
2. - 3. januar 2019	Rogalandsmøtet, D5 drøftingsdager Jæren folkehøgskule
3. - 4. januar 2019	Drøftingsdager i D6 Idrettsskolen Numedal folkehøgskole
3. - 4. januar 2019	Drøftingsdager i D7 Ringebu folkehøgskole, Ringebu
15. - 17. januar 2019	Rektormøtet 2019 Grand Hotell Terminus, Bergen
27. - 29. mai 2019	Landsmøtet 2019 i Folkehøgskoleforbundet Skogn folkehøgskole
5. - 8. august 2019	Folkehøgskoleuka 2019 Ringerike folkehøgskole

Følg med på "Kalender" på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangement.

DATASPELL INN I IDRETTLAGET

E-sport er milliardsport i utlandet, og i Norge er det cirka 20 personer som lever av å spille data. Kunnskapen kan overføres til arbeidslivet, og nå ønskes e-sporten inn i idrettslaget.

Flisa AIL er interessert i å lage ei ny undergruppe.

Dataspiller Anders Vestby på e-sportslinja ved Bjerkely Folkehøyskole og varaordfører Kristian B. Pedersen er glad for at Flisa AIL åpner opp for å ta e-sporten inn i laget.

Glåmdalen

FØRNØYD MED FOLKEHØGSKOLE

– Den planlagte folkehøgskolen på Svalbard vil bli et viktig bidrag til utviklingen av samfunnet her. Det sier Eirik Berger, nestleder i lokalstyret i Longyearbyen. Torsdag ble det kjent at regjeringen vil bevilge 7,1 millioner til etablering av en folkehøgskole i Longyearbyen. Skolen skal driftes av KFUK/KFUM.

NRK Troms

#FHSliv

Herlige høstfarger på bildene til @visuellkunst_nansensskolen

Noen er mer gira på Capture the Flag internatturnering enn andre. Repost @namdalsfhs

«Mindre aleine saman» - tema for årets TV-aksjon i er heilt i folkehøgskulane si ånd. På @fjordaneffhs er det tradisjon at elevane stiller opp som bøssebærarar for TV-aksjonen. Ta godt i mot alle elevar som skal samle inn pengar på søndag! #fjordaneffhs #tvaksjonen #nrktvaksjonen#tvaksjonen2018 #kirkensbymisjon#mindrealenesammen #godtformål #viktigsak#samfunnsansvar #fhsliv #folkehøgskule#folkehøgskole #fjordanefolkehøgskule@tvaksjonen#sognogfjordane

Dorte Brich

DET TREDJE KJØNN:

HER OM DAGEN PRØVDE JEG Å GÅ INN I VÅR TIDS KJØNNDEBATT. JEG GIKK FORT UT DERFRA IGJEN

Av Cathrine Sandnes

Jeg må innrømme at jeg trodde dette med transpersoner var enkelt: Det er et sivilisatorisk fremskritt å anerkjenne at det finnes flytende kjønnsidentiteter som åpenbart handler om noe biologisk, genetisk eller medfødt, som ikke må forveksles med at kjønnsrollene fortsatt er for trange – både for menn og kvinner. Det er i grunnen ikke så veldig forskjellig fra det de fleste av oss, antar jeg, tenker om menn og kvinner generelt: Vi er en kombinasjon av biologi, kultur, historie og samfunn. Og siden disse faktorene kan endres, vil heller ikke forståelsen vår av menn og kvinner være statisk.

Fra de første gangene TERF begynte å dukke opp regelmessig i feeden min, gikk det kort tid før jeg skjønte at dette ikke var en tittel å trakte etter. Å være en «trans-exclusionary radical feminist» er åpenbart en måte å påpeke at antatt politisk korrekte feministene er kjipe folk. Selv fikk jeg en ubehagelig fornemmelse om jeg kanskje var TERF selv, da jeg oppdaget at transkvinner fritt kan melde seg på i kvinneklassene i enhver sport. Nå vil det neppe være så mange Birken-løpere som benytter seg av sin nyvunne mulighet til å skifte juridisk kjønn, uten å måtte gjennomgå medisinsk behandling, at det blir utslagsgivende på merketiden. Jeg er også lydhør for at dette er mennesker som sannsynligvis har hatt det tøft på veien til å bli voksne, og at man følgelig skal vokte seg for å legge stein til byrden. Men er det likevel mulig å si at man ikke bare er skeptisk, men til og med motstander av, denne endringen i idretten?

Konklusjonen, etter å ha fulgt debatten – både i avisa og på nettet – tyder på at svaret er nei. På forbløffende kort tid har de nyanserte stemmene blitt fullstendig overdøvet av de som holder fast på at det finnes to kjønn, ferdig snakka og dermed basta, og de som mener det er et overgrep å ikke anerkjenne transkvinners rett til å være kvinne på lik linje med alle andre kvinner. For en utenforstående er det litt fascinerende, men mest forstemmende, å se hvor fort en diskusjon eskalerer i temperatur, fronter og gjensidig forakt.

For de fleste av oss er det lett å forstå at det finnes en del folk som ikke har lyst til å dele garderobe og dusj med en kvinne som bærer alle ytre kjennetegn på å være mann. Men jeg ville ha tenkt meg nøye om før jeg sa det høyt. En ting er at sjansen er stor for å bli møtt av spott og spe, men jeg vil jo heller ikke bli slått i hartkorn med folk som avfeier transspørsmål som «psykiske lidelser» eller «motegreier». Skulle jeg likevel komme til å ytre meg offentlig om saken, ville jeg ha vaktet meg vel for å si «vanlige kvinner», selv om man henfaller til dette begrepet i

hverdagspråket sitt når man snakker om «cis-kvinner». Og jeg ville definitivt ha unngått å stille det åpenbare spørsmålet, om det ikke vil være enklere å operere med et tredje, for ikke å si et fjerde, kjønn, siden det tross alt er noen markante forskjeller – selv om man gjør sitt beste for å late som om man ikke legger merke til dem.

«For en utenforstående er det litt fascinerende, men mest forstemmende, å se hvor fort en diskusjon eskalerer i temperatur, fronter og gjensidig forakt»

Skulle jeg likevel ha dristet meg ut i dette feltet av rasende mennesker, ville jeg ha sagt at mange av oss nok syns det er fremmed å operere med mange varianter av kjønn. Det betyr ikke at vi er onde eller dumme. Sannsynligvis er de fleste av oss velvillig innstilt til tanken om at mennesker kommer i flere varianter enn vi har vært klar over. Samtidig er det noen forskjeller på transkvinner og andre kvinner som, i noen sammenhenger, er så urimelig for majoriteten at vi er nødt til å kunne adressere dem. Idretten er det tydeligste eksempelet hvor en kvinne med langt høyere forekomst av mannlige hormoner, lungestørrelse og muskelmasse vil ha en urimelig stor fordel. Og den offentlige garderoben er den arenaen hvor det vanskeligste spørsmålet blir satt på spissen: Hvor mange menneskers motvilje skal en transpersons rettigheter kunne trumfe? I debatten nå ser det ut til at riktig svar på spørsmålet er «alle».

I så måte vil jeg gjerne markere en ikke-aggressiv dissens. Skulle vi likevel møtes i dusjen skal jeg gjøre mitt for å glatte over eventuell trykkende taushet med lett småprat. Selv om det jeg egentlig lurar på, og forhåpentlig skjønner at jeg ikke bør spørre om, er om det ikke ville vært enklere å slåss for en aksept for å utvide rommet – i stedet for å slåss om plassen i et system som er låst i to kjønn.

«Sannsynligvis er de fleste av oss velvillig innstilt til tanken om at mennesker kommer i flere varianter enn vi har vært klar over»

NOTERT

MENTALT OVERLADET

En av dem som uansett er bekymret for teknologiens virkning på unge hjerner, er overlege og spesialist i barne- og ungdomspsykiatri Stein Førde.

- Det aller viktigste for mestringsfølelse og utviklingen av et positivt selvbylde, er kontakten med andre mennesker. Når teknologi erstatter menneskelig samvær i og utenfor skolen, mister barnet ressurser som er avgjørende for å utvikle frihet, samvitighet og moral. Teknologien har jo ingen menneskelig moral, sier han.

Vårt Land

EGEN OPPLEVELSE

I juni 2016 vedtok Stortinget at endring av juridisk kjønn skulle være basert på egen opplevelse av kjønn. Tall fra Skatteetaten viser at det har blitt behandlet 672 søknader om endring av juridisk kjønn siden den gang.

Dagsavisen

TRUMP VIL FJERNE TRANSKJØNN-DEFINISJON

Trump-administrasjonen vurderer å innføre en smalere definisjon av kjønn som gjør at amerikanere må definere seg som enten kvinne eller mann.

Trump-administrasjonen ønsker å definere kjønn som en biologisk og uforanderlig tilstand som bestemmes av medfødt kjønnsorgan, ifølge et notat avisa New York Times har sett.

Ifølge notatet vil USAs helsedepartement lede forsøket på å etablere en tydelig kjønnsdefinisjon under borgerrettighetsloven Title IX, loven som forbyr kjønnsdiskriminering i utdanningsprogrammer som mottar statlig støtte.

Forslaget vil i så fall være en reversering av Obama-administrasjonens utvidelse av juridiske kjønnsdefinisjoner i føderale tjenester som utdanning og helse. Den nye definisjonen vil fjerne den føderale anerkjennelsen av totalt 1,4 millioner transkjønnede amerikanere.

Ikke overraskende har det allerede kommet sterke reaksjoner på nyheten.

- De sier at vi ikke eksisterer, sier Mara Keisling, direktør ved National Center for Transgender Rights, ifølge nyhetsbyrået Reuters

Dagbladet.no

SKEIV FRA A TIL Å, ET MINILEKSIKON:

KJØNNSIDENTITET

Kjønnsidentitet (også kalt psykologisk kjønn) er en persons egen opplevelse av å høre til i en bestemt kjønnskategori. Psykologisk kjønn kan sees i kontrast til et individs biologiske (medfødte kjønnskarakteristika) og sosiale kjønn (andres forventninger om kjønnsstypisk atferd).

For personer som ikke finner seg til rette i en fullstendig kvinnelig eller mannlig kjønnskategori har benevnelsene «kjønnsoverskridere» og «det tredje kjønn» blitt brukt. Transperson er et annet generelt begrep som kan betegne personer som ikke finner seg til rette i en helt kvinnelig eller mannlig kjønnsrolle (eller som har et avvikende kjønnsuttrykk i forhold til majoriteten i samfunnet). Utfordringer knyttet til kjønnsidentitet finner man særlig hos transseksuelle personer (som ikke opplever samsvar mellom biologisk og psykologisk kjønn).

KJØNNSDYSFORI

Dysfori betyr ubehag, og kjønnsdysfori er ubehag ved at kroppens kjønn (anatomisk kjønn) og egen opplevelse av kjønnsidentitet ikke matcher.

Graden av ubehag varierer, og hvordan en person håndterer slik kjønnsdysfori er avhengig av en rekke indre og ytre faktorer, som hvor mye individet føler seg ubekvem med (eller i) sin kropp og hvor mye toleranse omgivelsene viser for utradisjonell kjønnsadferd og uttrykk.

TRANSKJØNNETHET

Transkjønnethet (også omtalt som transseksualisme) handler om at et individs kjønnsidentitet er motsatt av individets somatiske kjønn. Dette vil si at en person med kvinnelig anatomi har en mannlig kjønnsidentitet (transkjønnet mann), eller en person med mannlig anatomi kjønn har en kvinnelig kjønnsidentitet (transkjønnet kvinne). Personer med transkjønnethet ønsker som regel hormonell og evt. kirurgisk behandling for å gjøre kroppen mest mulig i samsvar med sin kjønnsidentitet, og å leve og bli akseptert som dette kjønnnet.

En person med transkjønnethet kalles transkjønnet eller transseksuell (sml. de engelske begrepene transgender og transsexual).

Siden 2010 regnes ikke transseksualitet som en psykisk lidelse i Norge. Moderne behandling består av å gjøre kroppen mest mulig i samsvar med deres mentale kjønn.

I Norge foregår behandling på Seksjon for transseksualisme (tidligere G.I.D.-klinikken, dvs. G.I.D. for Gender Identity Disorder) ved Rikshospitalet i Oslo. Tilbudet til transkjønnede i Norge har fått sterk kritikk av bl.a. LLH, Skeiv Ungdom og International Amnesty for ikke å følge internasjonale retning

slinjer. Enkelte leger gir behandling (ikke genitalkirurgi) utenom Rikshospitalets tilbud, men disse legene er ofte vanskelige å finne da få leger har kunnskap om denne tematikken.

TRANSPERSON

Transperson er et stadig mer brukt nyord som er ment som paraplybegrep som omfatter alle kjønnsoverskridere uansett om det gjelder sosial kjønnsidentifikasjon, personlig kjønnsidentitet, fysisk kjønnsstilthørighet eller simpelthen et behov for å uttrykke seg gjennom å bryte de tradisjonelle kjønnsuttrykk (mann eller kvinne). Dette inkluderer bl.a. transvestitter, crossdressere og dragkings/dragqueens, mens det er uenighet om transkjønnede og interseksuelle omfattes av betegnelsen.

TREDJE KJØNN

Begrepet det tredje kjønn benyttes om mennesker som ikke anses eller anser seg for å være mann eller kvinne og om den sosiale kategorien som eksisterer i land som anerkjenner tre eller flere kjønn.

Begrepet har blant annet blitt brukt for å beskrive hijraene i India, Bangladesh og Pakistan, fa'afafina og lignende grupper i Polynesia og edsvorne jomfruer på Balkan, og brukes også av mange mennesker som tilhører disse gruppene.

Nepal er det første land i verden som har anerkjent det tredje kjønn.

SKEIV

En samlebetegnelse for seksuelle orienteringer, kjønnsuttrykk og kjønnsidentiteter som bryter med samfunnets forventninger om at man skal være heterofil og ciskjønnet. Homofil, lesbisk, bifil, aseksuell, panfil og trans er eksempler på identiteter som går inn under ordet skeiv. Skeiv er det norske ordet for det engelske queer.

HIN

Norsk har flere etablerte kjønnsnøytrale pronomen, blant annet «vedkommende» for entallsbruk, og «man», «en» eller «den».

De fleste kjønnsnøytrale pronomene som er foreslått, baserer seg på de eksisterende pronomene «han» og «hun»: Man beholder konsonantene h-n og erstatter vokalene a/u med en annen vokal, for eksempel hen, hin, hyn eller høn. Et annet forslag er å bruke både a og u: haun. Avhengig av hvordan disse pronomene er foreslått brukt, vil de ha forskjellige implikasjoner for bruk.

Transpersonen Esben Esther Pirelli Benestad, som beskriver seg som «kvinne og far til to barn», ønsker helst å bli referert til som hin. For Benestad er dette et pronomen som oppløser kjønnskategoriene, og gjør det mulig å plassere seg i en tredje kategori, «som verken mann eller kvinne»

HEN

Kjønnsnøytralt pronomen er en del av kjønnsnøytralt språk, og brukes når en person som omtales ikke er definert for kjønn, eller om det ikke er ønskelig å definere det.

LHBT

LHBT eller HLBTT (fra engelsk «LGBT») er en forkortelse brukt som samlebetegnelse for lesbiske, homofile, bi- og transpersoner. I sammenhenger der det er naturlig benyttes kun LHB eller kun T. LHBTT har også blitt mer vanlig, og I-en brukes om interseksualitet.

Juridisk kjønn

Hvilket kjønn man er registrert som i folkeregisteret og i passet sitt. Det juridiske kjønnnet vårt avgjøres ved fødsel ut i fra kroppen man har. I Norge har vi to juridiske kjønn, mann og kvinne. I enkelte andre land har man tre juridiske kjønn. Alle over 16 år kan selv endre sitt juridiske kjønn. Barn og unge mellom seks og 16 år må ha samtykke fra en foresatt for å kunne endre det juridiske kjønnnet sitt.

INTERSEKSUALITET

Interseksualitet (IS) eller intersex er en medisinsk tilstand som består i at et individ av en organisme som ikke naturlig er tvekjønnet, blir født med trekk som gjør at det er vanskelig å bestemme individets kjønn.

Tidligere ble disse tilstandene hos mennesker kalt intersex. Nå benyttes betegnelsen «Disorders of sex development» (DSD), eller barn med uklare kjønnskarakteristika.

Enkelte land bruker en tredje kjønnsbenevnelse for personer som er født tvekjønnet.

Tilstanden er kjent hos mennesket. Hvert år fødes 12-15 barn i Norge med så uklare kjønnskarakteristika at det oppstår tvil om barnets kjønn ved fødsel. Det vil si at man ut ifra de ytre kjønnsorganene ikke kan si om barnet er en gutt eller en jente.

DSD-barn behandles vanligvis både med hormoner og kirurgi. De behandles enten ved Rikshospitalet i Oslo eller ved Haukeland universitetssykehus i Bergen.

QUEER

Det er et brett normkritisk begrep som hvor betydningen ikke er klart definert. Queer kan dels anvendes for å beskrive

holdninger som kritiserer normer rundt kjønn og seksualitet (f.eks. heteronormen). Ordet anvendes framfor alt som et sentralt begrep innen queerteori. Iblant anvendes ordet queer som et paraplbegrep for seksuelle minoriteter.

Begrepet HBT (forkortelse for Homosexuelle, Bisexuelle og Transpersoner) har i mange tilfeller blitt utvidet til HBTQ, der Q står for queer.

GENDERQUEER

Å være genderqueer betyr at man har en kjønnsidentitet som verken er jente eller gutt. Genderqueer er et samlebegrep, og det finnes mange ulike måter å kjenne på kjønn på. Man kan for eksempel kjenne seg som både gutt og jente, som ingen av delene eller man kan oppleve at kjønnsidentiteten veksler mellom jente, gutt eller noe annet. På norsk brukes blant annet ordene ikke-binær, kjønnskeiv og kjønnsfri.

KJØNNS-INKONGRUENS

Viser til en tilstand hvor en person opplever at det ikke er samsvar mellom egen kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk og det kjønnnet vedkommende ble tillagt ved fødselen.

TERF

Trans-Exclusionary Radical Feminist. Gruppen av feministe som proklamerer at trans-kvinner ikke er virkelige kvinner,

den biologisk bestemmelsen er et falskt skjul når det brukes mot DEM, ikke når de bruker det mot andre.

CIS

Betegnelsen betyr i utgangspunktet det motsatte av trans, altså «Ikke trans», men innebærer i tillegg å identifisere seg med den sosiale kjønnsidentiteten knyttet til sitt biologiske kjønn.

Kilder:

Skeivungdom.no
og Wikipedia

**Å VÆRE GENDERQUEER
BETYR AT MAN HAR EN
KJØNNSIDENTITET SOM
VERKEN ER JENTE ELLER
GUTT.**

panseksuell androgyn QIA
interkjønn interseksualitet transkjønn
queer transfobi moki
cis kjønn menneskerettigheter
LHBT tredjekjønn trans
kjønnsflytende kjønnsinkongruens
cisstrisk ikke-linjeær

KJØNNSENTITET OG POLARITETSTEORI

Kilde: Teori og praksis, Kjønnssentitet og polaritetsteori. En kasusstudie av en samtalegruppe med transpersoner, av Vikram Kolmannskog – utdrag av artikkel på DOCPLAYER, <https://docplayer.me>. Det henvises til artikkelen for referanser.

Psykologer finner visse generelle forskjeller mellom menn og kvinner, og har utviklet en rekke forklarende kjønnsteorier. For eksempel er menn generelt mer emosjonelt stabile, selvhevdende og aggressive. Maskulinitet og femininitet regnes som ett personlighetstrekk. Visse psykologiske teorier hevder at hormoner er sentralt – for eksempel er jenter med høyt testosteronnivå mer maskuline. Andre fremhever at gutter sosialiseres til å være maskuline og jenter feminine, at kjønnsstereotyper og normer spiller en avgjørende rolle.

«Polaritetene farges av personens bakgrunn og opplevelser av seg selv»

«QUEER»/SKEIV, FLYTENDE

For de fleste mennesker samsvarer kjønnssentitet og uttrykk med kjønnnet som ble registrert ved fødsel. For transpersoner er det annerledes. Som forklaring viser transforskning til blant annet biologiske faktorer som genetik og prenatal hormonnivåer, tidlige erfaringer, og senere erfaringer i tenårene eller som voksen. En som er registrert som kvinne ved fødselen, men opplever seg selv som mann (og eventuelt har gjennomgått kjønnsbekreftende behandling), omtales som transmann eller kvinne-til-mann, forkortet til FTM på engelsk, en forkortelse som ofte benyttes i Norge også. Motsatt er det tilsvarende begrepet transkvinne eller mann-til-kvinne, forkortet til MTF på engelsk. Noen ønsker å kalles kun mann eller kvinne. Atter andre anser seg som et tredje kjønn, mann og kvinne, «queer»/

skeiv, flytende, eller vil ikke definere seg i kjønnskategorier overhodet.

Fraser beskriver et paradigmeskifte som har sin opprinnelse i transpersoners egne erfaringer. «The Transsexual Model» handler om at kjønn er stabilt og binært /mannlig/kvinnelig), at transpersoner føler seg fanget i feil kropp og erfarer en psykisk smerte som kun kan lindres ved omfattende hormonell og kirurgisk behandling. Her benyttes ofte argumenter om natur og biologi. Store deler av det medisinske miljøet i Norge og internasjonalt opererer innenfor denne modellen. Det er her vi finner den medisinske diagnosen av transseksualisme. Det nye paradigmat, «The Transgender Model», ser heller kjønn som et kontinuum, i noen tilfeller flytende over tid, og anerkjenner mangfold og individualiserte tilnærminger. En enkel forklaring, med henvisning til for eksempel biologi, blir umulig. Det er utviklet ikke-patologiserende og transpositive forståelser av transpersoners erfaring samt transpositive, terapeutiske tilnærminger.

SAMFUNNETS MANGLENDE TOLERANSE

Innenfor gestaltterapi har det vært lite oppmerksomhet på temaet. Det finnes noe engelskspråklig litteratur som viser relevansen av gestaltteori, herunder feltteori, fenomenologi, «selv» som prosess og polaritetsteori.

Bennett presenterer en detaljert og vakker kasusstudie, der vi følger han selv og transkvinnen «Inocencia» på en terapeutisk reise i USA. Denne reisen ender med at Bennett skriver en uttalelse slik at «Inocencia» kan få en diagnose og kvalifisere til kjønnsbekreftende MTF-behandling. Hawley som befinner seg i en britisk kontekst, har skrevet en respons

til Bennett. Begge kritiserer den patologiserende, transseksuelle modellen, understreker viktigheten av de sosiale felt vi inngår i, og påpeker at patologien egentlig ligger i samfunnets manglende toleranse av kjønns mangfold. Begge understreker videre viktigheten av fenomenologi og at klienters subjektive opplevelser av kjønn står i fokus.

«Polaritetsteori utviser dermed en aksept for mangfold blant mennesker»

Fallon beskriver en klient som selv 25 år etter kjønnsbekreftende FTM-behandling er svært redd for å bli avslørt, og øver på å være mann. (De befinner seg i England.) Fallon benytter dramateori som «model acting» så vel som gestaltteori, for å forstå og arbeide med dette. Verken «Inocencia» eller Fallons klient vil imidlertid kunne være helt hjemme i det ene eller det andre kjønnnet, på grunn av deres forhistorie som henholdsvis registrert mann og kvinne ved fødsel. Fallon understreker viktigheten av å anerkjenne og gi rom til denne forhistorien, dobbeltheten og relatert sorg. Videre beskriver hun – i likhet med Bennett og Hawley – hvordan kjønn kan forstås som en prosess og funksjon av selvet, heller enn noe statisk og binært slik det har blitt forstått i vestlig kultur.

«BLIND SPOTS»

Det videre fokuset i denne artikkelen er hva polaritetsteori kan bidra med i forståelsen av, og arbeidet med, kjønnssentitet. Zinker skriver at hver og en av oss er «a conglomerate of polar forces». Ulike krefter eller sider er komplementære

og forbundet, ikke dikotomier. De utgjøre en helhet som yin og yang. Polaritetsteori utviser dermed en aksept for mangfold blant mennesker og paradoksale sannheter om en og samme person.

Polaritetene farges av personens bakgrunn og opplevelser av seg selv. På grunn av «blind spots» - at vi er mindre oppmerksomme på, og identifiserer oss mindre med, visse sider av polariteter - kan vi bli rigide og stereotype. Zinker nevner femininitet og maskulinitet som eksempel: «If I do not allow myself to be in touch with my femininity, then my masculinity will be exaggerated, even perverse - I will be a hard, tough guy». Videre kan det medføre interpersonlig konflikt mellom ulike sider, og interpersonlig konflikt fordi vi for eksempel projiserer sider på andre. I sammenheng med kjønnsidentitetstematikk og transpersoner nevner Hawley eksempler på dobbeltliv, der en person lever som stereotypisk mann offentlig, og som kvinne hjemme i all hemmelighet, eller motsatt, og at forfatteren selv foretrekker å integrere sider ved sin personlighet og være den han omtaler som «en feminin mann».

Zinker hevder at «the healthy person is aware of most of the polarities within him, including those feelings and thoughts which society disallows, and is able to accept himself that way». Dette skjer ved å avdekke de sidene som vi ikke vedkjenner oss og komme i kontakt med disse - «stretching the self-concept». Ved å gå inn i en side, vil også den andre siden av polariteten etter hvert strekkes, noe han omtaler som «around the world» phenomenon.

I utgangspunktet synes gestaltteori generelt, og polaritetsteori spesielt, å passe godt med «the Transgender Model», som baserer seg på et kontinuum og en verdsettelse av mangfold, i motsetning til «the Transsexual Model», som baserer seg på en binær forståelse av kjønn.

**Gratis visningsturer
for skoler***

**Guinea Bissau
karneval (feb)**

**Følgende skoler har valgt oss
som sin reisepartner i 2017-2019:**
Hurdals Verk FHS • Nordhordaland FHS •
Sogndal FHS • Bømlo FHS • Jøløy FHS
Karmøy FHS • Hedmarktoppen • Sagavoll FHS
Stavern FHS • Rønningen FHS

i samarbeid med følgende flyselskap:
QATAR **TURKISH AIRLINES** **Ethiopian**
Flyselskap

**Spesielle billetter gjelder, spør oss!*

For mer informasjon kontakt REISEbazaar:
Karl Johansgt 23, 0159 Oslo • Tel 22 41 30 30 • felles@reisebazaar.no • www.reisebazaar.no

NOTERT

POLITIKERFORAKT

Trøen påstår at jeg bidrar til politikerforakt. Men folk utvikler ikke politikerforakt av at vi åpent diskuterer hvordan nyhetsfeltet fungerer. Snarere forsøkte jeg å tematisere hvordan politikken kommuniseres. Det som skaper politikerforakt, er når politikere sier én ting og gjør noe helt annet. For eksempel i klimasaken, hvor tiltakene står helt stille. Eller i terrorsikring og samferdsel. Eller når politikerne ikke engang klarer å ski unnskyld på en autentisk måte når de har tråkket feil.

Målet mitt var å varsle om at dette er en demokratisk utfordring nå.

Per Espen Stoknes MDG i Dagens næringsliv

ARNE NÆSS – FILOSOFIHØVDINGEN

Denne rause og i denne sammenhengen radikale mannen jeg tenker på, er vår avdøde filosofihøvdning Arne Næss. Han sto for et allment dannende prosjekt på et tidspunkt og i ei tid da våre universiteter fremdeles var både dannede, dannende og utdannende institusjoner. I dag synes akademien å være mer og mer markedsstilpassede, kortsiktige studentfabrikker under nyliberalistiske regimer med deres anti-intellektuelle styringsideologi.

Svein Sundbø i Klassekampen

GØTEBORG, SVERIGE OG VOLVO

Det vart eit sosial demokratisk utstillingsvindaug. Volvoland vart det i global målestokk, med 60.000 tilsette arbeidrarar på 1970-talet. Det har knapt vore ein annan stad og periode der så mange menneske har opplevd ein så høg grad av tryggleik og rettferd. Bilane dei laga, dei tryggaste i verda, vart i seg seg sjølv eit symbol på livet i Volvoland.

Truleg har aldri dei økonomiske skilnadane vore mindre for så mange, samstundes som fridomen og likestillinga for den einskilde auka. Lov og orden låg aldri øvst som viktigaste valsak for

veljarane, av di lov og orden herska. Ved valet i 1968 gjekk 50,1 prosent av røystene til sveriges socialdemokratiske arbeiderparti, sjølv tryggleikspartiet. Medan høgresida har tenkt at meir politi gjev meit tryggleik, har socialdemokratane meint at meir rettferd gjev meir tryggleik. Rettferd er eit middel og ein førestnad, men målet er tryggleik.

Håvard Rem i Dag og Tid

PEDAGOGISK FRIHET OG ORGANISATORISK UORDEN

Kristin Opsum og Claus Røynesdal kommenterer Øyvind Brandts artikkel: *Begrenser skolene sin egen frihet unødig?* i magasinet nummer 4 2018.

Øyvind Brandt inviterer til debatt om hvorvidt skolene selv begrenser sin egen frihet for mye. Vi har etter loven en stor pedagogisk frihet. Men det er dermed ikke slik at vi har en tilsvarende stor organisatorisk frihet. Det er noe helt annet. Det kan ikke være helt opp til oss selv å forvalte lov, forskrift og regelverk. Det er vel knapt noen skoler som står i et slikt spenn mellom børs og katedral som folkehøgskolene. Full organisatorisk frihet under eget ansvar er et farlig forvaltningsprinsipp, spesielt når målene kan helliggjøre midlene.

Det har lenge vært en kjent hemmelighet at noen skoler har praktisert en forvaltning av kortkurs som ligger bortenfor gråsonen og langt utenfor mål og intensjon til departementet. Det er først når staten setter foten ned for denne praksisen at Folkehøgskolerådet, i august 2018 ved Brandt og Tynning Bjørnø, fremmer forslag for å presisere, stramme inn og regulere kortkurs. Nå er dette muligens for seint. Burde ikke denne presiseringen av regelverket vært gjennomført for mange år siden?

Alle folkehøgskolene er gjennom §15 i forskriften pålagt å etterkomme kvalifikasjonskrav til undervisningspersonalet. Lærerne skal fylle kravene til kompetanse for undervisning i grunnskole eller videregående skole. Men det er ikke noe tilsyn med dette, verken fra Folkehøgskolerådet eller Utdanningsdirektoratet. De skolene som ikke tilsetter pedagoger i lærerstillinger vil fort spare millioner hvert år, og vi får en uheldig konkurransevidning skolene imellom. Hvilke avvik vil et tilsyn avdekke her? Har alle skolene utdannede pedagoger i undervisningsstillingene? De som ikke har pedagogisk kompetanse, har de da skriftlig avtale om å ta pedagogisk utdanning innen en avtalt

tid? Forvaltningsprinsippet om full frihet under eget ansvar gjør det mulig å drive skole uten utdannede lærere. Er dette en trygg grein å sitte på?

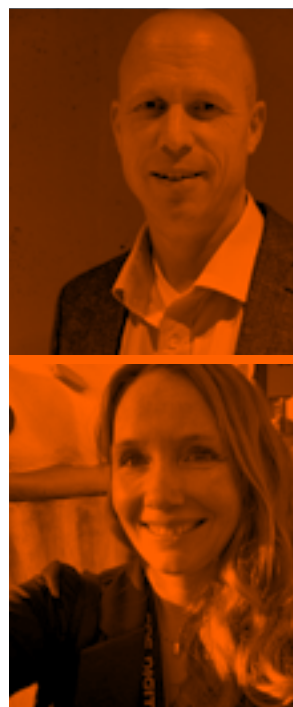
Noen skoler reiser på så lange studieturer at lærer «avspasserer» i etterkant og elevene får «egentid» uten lærer. Hvordan kommer dette inn under undervisningskravet på fire timer hver dag? Hvordan definerer vi undervisning med minst fire timer hver dag, når elever reiser på egenhånd med konserter og forestillinger? Det er selvsagt mye god læring i dette, men er det godkjent som undervisningsdager? Bør det ikke være sterkere føringer på dette, slik at vi er innenfor regelverket? Praksis med stipendiater er også høyst ulik. Organisering av tilsyn varierer fra skole til skole. Burde ikke slike funksjoner ha sentrale føringer for organisering og forvaltning?

«De skolene som ikke tilsetter pedagoger i lærerstillinger vil fort spare millioner hvert år»

«Regelen» om opptak 1. februar er en avtale som gagnar hele folkehøgskolen. Her er vi blitt enige om kjøreregler som gir rammer og føringer. Vi trenger flere slike, også innenfor markedsføring. På rektormøtet i januar 2018 var det stort språk i forsamlingen om vi skal markedsføre studietur i linjeavn. Mange rektorer på frilynt side mener at reisedestinasjon i linjeavn flytter fokus ut av folkehøgskolen. Ungdom skal selvsagt reise og lære, men vi undergraver skolene med å kle oss i drakten til en reisekatalog. Det er ettertrykkelig påpekt fra opinionen og politisk hold, og det stilles store spørsmål med reisevirksomheten vår. Siden skolene ikke klarer å bli enige, trenger vi føringer.

Organiseringen av folkehøgskolesektoren er innfløkt, med fem organisasjoner i stedet for en interesseorganisasjon. Dermed er det et enda større behov for avklaring av spilleregler, felles forståelse og utøving av lov og regelverk, samt støtte og veiledning ut til den enkelte skole. På rektormøtet holdt filosof Kaja Melsom en god forelesning med utgangspunkt i boken sin «Den fordømte friheten». Hennes hovedpoeng var nettopp at for stor frihetsgrad undergraver muligheten til å realisere det man ønsker å oppnå. Dette gjelder både for ungdoms veivalg i livet, og organiseringen av vår sektor. Å forveksle pedagogisk frihet med organisatorisk frihet, er å lede oss ut i et etisk, juridisk og politisk minefelt. Vi trenger å stå sammen som skoleslag – og gå sammen!

Claus Røynesdal, rektor og
Kristin Opsum, hovedtillitsvalgt FHF,
Voss folkehøgskule

NYE UTFORDRINGER I FOLKEHØGSKOLEN? - FRA EN LÆRERS HVERDAG

Marianne Jepsen

Som lærer må jeg følge med, finne ut hva som rører seg, og også prøve å finne et ståsted. - Noen ganger avventende, noen ganger med klare meninger, noen ganger prøvende, noen ganger må jeg revidere min oppfatning, noen ganger forstår jeg ikke riktig osv.

Mange utfordringer gjelder ikke bare for unge, men ofte er det der det først blir tydelig. Det er der hvor i hvert fall jeg som jobber i folkehøgskolen som regel møter det først. Det hører med til å være folkehøgskolelærer tenker jeg – og det er bra, det liker jeg.

KJØNNSEKREFTELSE

Før var det han og hun og noen prøvde seg med hen når de skulle skrive om noe som er gjeldende for alle uansett kjønn. Litt sært oppfattet jeg det av og til, men aksepterte at det jo var en grei måte å uttrykke at dette eller hint gjelder for eller om alle. Jeg tenkte ikke så veldig mye på det.

For noen år siden begynte jeg å få elever hvor det var veldig viktig for dem at de ble tildelt hen. De jeg først husker var jenter som hadde et guttenavn som de ville tiltales med. Dette forsto jeg ikke og jeg opplevde at det var vanskelig å komme i dialog med dem om dette. Tenkte også at kanskje jeg har noen kollegaer som de finner er mer trygge å gå til for å prate. Dette var nytt. Jeg gjorde så godt jeg kunne og bommet, den gang som nå, av og til med riktig tiltale. – Ikke med vilje, men kanskje er jeg ikke nok bevist. Har ikke riktig fått inn i min bevissthet, at vi har tre kjønn og mange flere kjønnsidentiteter.

Det er mange muligheter for å trå feil. Det er derfor med en vis bekymring jeg skriver dette. Jeg har ingen intensjoner om å støte eller såre noen. Jeg vet at det heter kjønnsbekreftelse og ikke kjønnskifte, at det heter -fili og ikke -seksualitet. Allikevel får jeg ikke alltid sagt det riktig og i noen tilfelle vet jeg ikke at jeg gjør feil. Det tar litt tid innen det kommer riktig inn i bevisstheten.

Utviklingen har gått forholdsvis fort synes jeg. Det er ikke så mange år siden jeg møtte de første hen. Senere har vi hatt elever som i klesveien er tydelig på et annet kjønn enn det biologien har gitt dem.

Et par år syntes jeg det var vanskelig når vi skulle på utenlandstur med elever som i passet hadde et annet kjønn enn klesveien tilsa. Vi hadde i noen tilfelle prøvd å be dem om å kle seg litt casual, men forgieves og kanskje var det ikke akkurat veien å gå! Litt spent var jeg gjennom passkontrollen men det gikk bra, og nå har jeg blitt mer avslappet også i den setting.

Noen elever ønsker å prøve av en kjønnsidentitet mens de er på folkehøgskole og i et nytt miljø. Noen er bevist om, at de er

usikre på hvem de er. For andre er det å prøve ut en kjønnsidentitet i utgangspunktet for å tøyse, men så ligger det allikevel noe bak, andre ganger er det oppriktig for moro.

De siste årene har vi hatt noen få elever som er ulike steder i prosessen om å bekrefte sitt fysiske kjønn til den de er. Det kan gi særlige utfordringer både for den enkelte og i miljøet. Med aldersgruppen på folkehøgskole er de oftest i en begynnende fase.

Ikke alle ønsker å bekrefte sitt kjønn fysisk, men lever fint som for eksempel mann i kvinnekropp. Vi har elever som har endret kjønn i passene sine og vi har elever som har endret navn enten til et kjønnsbestemt navn eller til et kjønnsneutralt navn. Her er det mange varianter.

En redegjørelse for alle de ulike varianter må man hellere oppsøke fagfolk for å få. Her på skolen har vi hatt besøk fra Helsestasjon for kjønn og identitet for ungdom, Oslo for at vi i personalet kunne bli klokere på hvem og hva vi møter hos de unge. Det kan anbefales, selv om det naturligvis ikke er svar på alle spørsmål.

SNAKKER VI OM KJØNNSENTITET?

Det har alltid vært vanskelig å være annerledes og ikke minst å få aksept som annerledes både fra sine nære og av sine omgivelser. Det kan stadig være vanskelig å stå frem som homofil, ikke alle miljøer forstår og er tolerante. Da er det nok ikke noe lettere med en kjønnsidentitet som man kanskje ikke engang har hørt om.

På den annen side, det kan fortsatt være vanskelig å forstå det som er uvanlig og som vi ikke kjenner til – både for foreldre, beste-foreldre, søsken, medelever og personale på folkehøgskole.

For ikke så mange dager siden satt jeg sammen med en elevgruppe som pratet om dette her med de ulike kjønnsidentiteter. Det var slett ikke alle som hadde noe forhold til alle de varianter som noen i gruppen kunne presentere. Dette er også nytt for mange unge. De vet om homofile, men alle andre skeive varianter er ikke noe alle kjenner til. En av elevene uttrykte, at det nå er med aksepten, nysgjerrigheten og uvitenheten om ulike kjønnsidentiteter som det var med homofile på 70-tallet, noen må gå foran. Har han rett? Samtalen var vidt omkring, blant annet om det er slik at noen er født med en annen kjønnsidentitet enn de fleste og andre har fått påvirkninger, påkjenninger og opplevelser som gjør, at de finner en annen kjønnsidentitet.

HVA ER ARV OG HVA ER MILJØ?

Jeg opplever at åpenheten blant elevene og også åpenheten til oss ansatte på folkehøgskolen har blitt større. Det er mer ok å spørre når vi, både medelever og lærere er usikre enn det var for blot noen få år siden. Kanskje er vi også blitt mer fri-modige?

"Utviklingen har gått fort synes jeg, det er ikke så mange år siden jeg møtte de første hen"

Som lærer sitter jeg allikevel tilbake med noen spørsmål. Praktiske, etiske, medmenneskelige etc.:

Skal jeg ta hensyn til at det skal være dusj og toalett på rommene når vi er på tur slik at de som er hen eller for eksempel er i gang med en kjønnsbekreftelse føler at de er akseptert og ikke får problemer? – Og hva hvis jeg ikke tar hensyn til det?

Er det forskjell på hvilken type annerledeshet som man må betale ekstra for?

Skal vi ha et lørdagstema om kjønnsidentitet slik at viten og forståelse hos hele elevflokket blir større? Eller er det å favorisere en elevgruppe og egentlig likegyldig for de fleste?

Hvordan preger det skolehverdagen, at vi har flere kjønnsidentiteter blant elevene? Hvor mye skal dette tema fylle i skolesamfunnet, i en klasse, for den enkelte?

Hvor mange samtaleresurser (formelle og uformelle) skal en elev kunne forvente?

Hva mener jeg egentlig selv? Er det noen grenser her?

Marianne Stormoen Jepsen
Lærer Holtekilen folkehøgskole

NOTERT

HANNE ØRSTAVIK OG GRÅT

- Du skriver om Henriks Ibsens «Brand» i en artikkel fra 2006. Og når Brand endelig gråter, da åpner han seg endelig. Du skriver at det oppstår en sprekke i ham. Det er mot de sprekken du søker? Mot ropet i Brand?

- Ja, jeg tror at jeg har vært så stengt at kunsten har vært min eneste kanal inn til følelsene. Når Brand endelig gråter, når det harde i ham mykner, hva skjer da? Jeg har vært trukket mot alle steder der det oppstår revner og åpninger, fordi jeg har trengt det så veldig.

- Det er mulig å leve et langt liv og tenke at sånn er jeg og leve med å være stengt, men for meg har ikke det vært et alternativ. Hvorfor skal jeg være fornøyd med dette, når det virker som det finnes så mye mer?

Klassekampen

TØNES OM BUFFÉ

- Jeg skriver litt om buffé. Det er interessant. Du må følge en sånn strøm, samtidig som du prøver å være deg selv. Og det går jo ikke i en buffé. Du må oppføre deg. Du kan ikke bare gå rett bort til den kaka du vil ha og ta den. Du må følge litt med. Og hvis du gjør feil, så må du gå helt rundt og begynne på nytt. Livet er fullt av sanne situasjoner der du må besinne deg. Jeg tror det er det som ligger bak. Hvis du får noe mat, så er det ikke alltid du kan si hva du synes om den maten. Det har jeg opplevd mange ganger. Da ser vi at folk er forskjellige, og det er fint. Noen må bake de dårlige kakene, og noen må bake de gode. Sånn er det bare.

Frank Tønnesen i Klassekampen

FRI – FORENINGEN FOR KJØNNS- OG SEKSUALITETSMANGFOLD

FRI arbeider for likestilling og mot diskriminering av personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet i Norge og i resten av verden.

FRI har kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold, og kan derfor kanskje være aktuelt for skolen å kontakte.

FRI mener at alle skal ha like rettigheter, plikter og beskyttelse i tråd med menneskerettighetene, og derfor at alle former for kjønn er likeverdige og skal være likestilte, og at alle skal kunne leve åpent uten frykt for å bli sosialt utstøtt, diskriminert eller trakassert.

FRI har fylkeslag over hele landet. Sentralt holder FRI til i Tollbugata 24, 0157 Oslo og kan nås på e-post: post@foreningenfri.no og eller telefon 23 10 39 39. Se også <https://foreningenfri.no/>

fri.

For^{44/} som ikke finner seg
til rette i en fullstendig
lig eller lig kategor
har benevnelsene
og blitt
brukt. -person er et
generelt begrep som kan
betegne som ikke finner
seg til i en helt
lig eller
lig rolle (eller som har
et uttrykk i

Arbeidsrett

NEDBEMANNING – UTVALGSKRETS

AV ADVOKAT BJØRN BRÅTHEN

Vi har over lang tid sett at arbeidsgivere deler opp virksomheten i utvalgskretser i forbindelse med nedbemanning. Dette innebærer at for eksempel en butikk, en filial eller et distriktskontor kan være en utvalgskrets.

Det rettslige utgangspunktet har vært at utvelgelse av arbeidstakere som skal sies opp skal skje innenfor virksomheten som sådan, med mindre det foreligger saklige grunner for å foreta utvelgelsen innenfor mindre grupper.

Høyesterett har gjennom flere dommer åpnet muligheten for at arbeidsgiver kan foreta utvelgelse innenfor små grupper ansatte i virksomheten. Den mest vidtrekkende dommen i så hensende er den såkalte «Gresvig-dommen» hvor Høyesterett aksepterte en utvalgskrets på bare en ansatt. En slik praksis kan åpenbart medføre en risiko for at det ikke er de i virksomheten med lengst ansiennitet, best kompetanse eller dårligst sosiale forhold som får beholde sin stilling.

La oss se nærmere på Høyesteretts begrunnelse for å innføre en slik praksis. Jeg har valgt å synliggjøre utviklingen gjennom tre dommer i Høyesterett.

«BANK-DOMMEN»

Allerede for 26 år siden, i den såkalte «Bank-dommen», aksepterte Høyesterett at Sparebanken Nord kunne si opp alle arbeidstakere i den filialen som ble nedlagt. Disse arbeidstakerne fikk således ikke konkurrere med bankens arbeidstakere i relativt nærliggende filialer. I dette tilfellet ble dermed den enkelte filial benyttet som utvalgskrets. Høyesterett vektla i dette tilfellet at banken var i en svært vanskelig situasjon. En større utvalgskrets, hvor arbeidstakere i flere filialer skulle vurderes, ville etter Høyesteretts mening kunne skape uro. Ordningen med at filialen var utvalgskrets fremsto også som mer praktisk og Høyesterett la også vekt på at ordningen var drøftet med de tillitsvalgte.

«GRESVIG-DOMMEN»

Den neste Høyesterettsdommen vi skal se litt nærmere på, er den ovennevnte «Gresvig-dommen» fra 2015. Høyesterett uttalte i dommen at utgangspunktet måtte være at det var virksomheten som sådan som skulle være utvalgskretsen, men at denne regelen kunne fravikes hvis det forelå en saklig grunn. Retten la også til grunn at det skulle foreligge tungtveiende grunner for å fravike hovedregelen om at virksomheten som sådan er utvalgskrets. Likevel gir Høyesterett uttrykk for at prosessen ikke må bli urimelig tyngende for bedriftene. Som nevnt aksepterte Høyesterett også i denne saken at den enkelte butikk kunne være en utvalgskrets. Dette til tross for at en av butikkene kun hadde en ansatt.

Retten vektlegger i domspremissen at Gresvig var et stort selskap med betydelig geografisk spredning og at selskapet var i en løpende tilpasning til markedsutviklingen og konkurransesituasjonen. Retten fant det også meget betenkelig at Gresvig skulle behøve å involvere et større antall ansatte i de enkelte nedbemanningsprosessene med de praktiske problemer dette kunne medføre for bedriften. Videre la retten også vekt på tidligere praksis i bedriften.

«POSTEN II-DOMMEN»

I «Posten II-dommen» fra 2017 vurderte Høyesterett på ny bruken av utvalgskretser. Retten fastslår her at det er «sikker rett» at hovedregelen om at virksomheten er utvalgskrets kan fravikes hvis det foreligger saklig grunn. Høyesterett går igjen inn på at praktiske problemer kan være saklig grunn for unntak. Videre vektlegges bedriftens konkurransesituasjon. Retten hevder videre at gjentatte prosesser vil skape uro og manglende stabilitet for bedriften, hvilket igjen kan legge beslag på ledelsesressurser og gi negative konsekvenser for bedriften.

Jeg kan ha forståelse for at en stabil virksomhet gir større trygghet for arbeidstakerne som ikke blir omfattet av prosessen. Men at de som blir sagt opp uten at deres ansiennitet, kompetanse eller sosiale forhold blir tatt i betraktning kan føle en betydelig grad av bitterhet over rettstilstanden har jeg nok enda større forståelse for.

Hentet med tillatelse fra magasinet Signaler – Akademikerforbundet

ER VERDEN BLITT ET HISSIGERE STED?

Dette er kanskje en litt rar tittel og innledning på en leder. Men det er flere enn jeg som opplever at det de seneste årene er kommet en høyere temperatur og hissighet over meningsytringer. Og det ikke bare i storpolitikken..

Det opplevde høyere aggresjonsnivået medfører samtidig et inntrykk av en polarisering og hardt framkjempede rettigheter på vikende front. Farger og nyanser blir borte i en stigende tendens til å ytre seg skråsikkert i svart hvit. Ofte uten å ta seg bryet med å sette seg inn i det man tilsynelatende så sterkt mener noe om. Kan det synes som. Det er liksom ikke så nøye med fakta eller nyanserende meninger. Det forstyrrer det politiske budskapet. Og trenger ikke så godt igjennom *lydmuren*.

Om denne tendensen, om den er riktig, skyldes at vi har det for godt og kjeder oss, eller framveksten av Facebook, vites ikke. Sikkert begge deler og kanskje en del andre ting. I svake øyeblikk kan jeg få en mistanke om at det er stjernekonstellasjonene som spiller menneskeheten et puss. Eller Public Management-tenkning? Kanskje konkurransestaten og profittjaget, som til tider kan anta perverse dimensjoner på bekostning av de mange? Eller er verden blitt for komplisert og kaotisk og krevende for oss?

På 80-tallet leste jeg et innlegg i Dagbladet der forfatteren mente at data-revolusjonen ville gjøre våre samfunn mer umenneskelige. I data-verdenen er det ikke rom for feil, ellers virker ikke logaritmene. Dette, mente forfatteren, ville gradvis innvirke på oss mennesker, som i framtida heller ikke ville tilgi andre mennesker *feil*.

Jeg vet ikke. Bare registrerer. Det jeg vet, er at denne tendensen, fortsatt om den har noe for seg, ikke befordrer den undersøkende, reflekterende samtalen. Den kommer liksom til kort. Maktsspråk holder andre nede, som ikke tør å ytre seg, hverken i de lukkede eller åpne rom, om de er analoge eller i sosiale mediekkanaler. Det medfører simpelt hen for store personlige belastninger å stikke nesen fram.

I så fall, tjener det ikke mennesket. **Vi i folkehøgskolen bør kjenne på et særlig ansvar for den livsbejaende livsopplysningen, slik at flere tør delta i de små og store samtalene, uten å bli halshogd før første setning er ferdig snakket.**

Om det er stjernekonstellasjonene eller hva, så er det både påfallende og gledelig at så mange skoler melder om de samme tendensene om at i år er elevene så greie og høflige.. Eller hva?

Øyvind Brandt

leder

Folkehøgskoleforbundet

ANGELINA, VÅR NYE GENERALSEKRETÆR FRA ÅRSSKIFTET

Ved årsskiftet overtar Angelina K. Christiansen som Folkehøgskoleforbundets nye generalsekretær, etter Knut Simble som etter 13 år går av for alder. Angelina er 49 år, født og vokst opp i Bergen, og bor nå i Holmestrand. Det var 24 søkere til stillingen.

Angelina er utdannet ingeniør, men har i nesten hele sin

yrkeskarriere jobbet med mennesker, alt fra voksne med nedsatt yrkesevne, til barn og ungdom i forskjellige livssituasjoner. Som daglig leder har Angelina de siste 15 årene bidratt til oppbygging av montessoribarnehage og -skole i Holmestrand til det det er i dag. Hun har derfor også tatt både montessoriteoretisk utdanning og rektorskolen.

- Jeg er tiltrukket av folkehøgskolenes menneskesyn. Og når folkehøgskolene tilbyr et år med personlig vekst og sosial samhandling i fokus, tenker jeg at folkehøgskolene

kan være med på å motvirke utvikling av en ungdomskultur med stadig høyere prestasjonspress. Det ville derfor være meningsfylt for meg å arbeid for gode vilkår for folkehøgskolene. Jeg er trygg på at jeg har erfaring som jeg vil få bruk for i mitt arbeid for Folkehøgskoleforbundet. I tillegg er musikk viktig for meg,

og jeg liker å synge selv, gjerne i kor. Får jeg et ledig øyeblikk så leser jeg, jeg har en roman med meg til enhver tid. Jeg liker godt å gå, og gjerne over tregrensen. Alle menneskets forskjellige typer kunstneriske uttrykk interesserer meg, og jeg gleder meg til å få muligheten til å se et mangfold av disse på folkehøgskolene jeg skal besøke, melder Angelina, som ser frem til å bli kjent med alle!

Vi ønsker Angelina velkommen!

ENIGHET OM NY HOVEDTARIFFAVTALE I VIRKE

Virke og organisasjonene har kommet til enighet om ny Overenskomst for Utdanning for perioden 2018 til 2020 og dermed gjeldende for folkehøgskolene som er tilsluttet Virke og ansatte på disse skolene. Avtalen er som i KS.

Totalrammen for oppgjøret er på 2,8 prosent, mens høgskolegruppene/lærere fikk en ramme på 2,95 prosent. Rammen er ikke det samme som lønnstillegg. I rammen inngår også overheng og glidning. Derfor vil lønnstilleggene ligge lavere enn 2,95 prosent. I tillegg vil tilleggene mellom de ulike stillingstypene også være forskjellige.

Fra avtalen henter vi:

- Det gis sentrale lønnstillegg pr. 1.5.2018
- Til ledere som ikke er omfattet av lokal lønns- og stillingsinnplassering gis et lønnstillegg på 1,5 % av den enkeltes grunnlønn pr. 30.4.2018. Virkningsdato er 1.5.2018
- Garantilønn og lønnstillegg for ansiennitet er justert

Det er ikke avsatt midler til lokale forhandlinger for stillinger som er omfattet av sentralt lønssystem. I FHF rundskriv 18-2018 på www.folkehøgskoleforbundet.no vil du kunne se hva som gis i sentrale tillegg og justert garantilønn og lønnstillegg for ansiennitet.

ULEMPETILLEGG

Partene har avtalt økning av ulempetilleggene med virkning fra 1. januar 2019 (godtgjøring for særskilt arbeidstid, nærmere bestemt lørdags- og søndagstillegg, og kvelds- og nattillegg). Dette vil være en del av lønnstilleggene for mellomoppgjøret 2019. Dette betyr at en del av rammen for mellomoppgjøret i 2019 allerede er avtalt.

FOLKEHØGSKOLENS LEDERUTDANNING

Våren 2019 starter vi opp kull 2 av Folkehøgskolens lederutdanning («Rektorskolen i folkehøgskolen». Det er Universitetet i Sørøst-Norge som er ansvarlige for studiet, som er utviklet i et samarbeid mellom Folkehøgskoleforbundet, Noregs Kristelige Folkehøgskolelag og NLA høgskolen. Første samling vil være 10.-11. juni 2019 i Drammen, USN.

NY SÆRAVTALE FOR FOLKEHØGSKOLENE I VIRKE

Virke og organisasjonene har i forhandlinger 25. september blitt enige om ny arbeidstidsavtale for undervisningspersonale i skoler tilknyttet Virke. Avtalen gjelder fra 1.1.2018 og til 31.12.2020.

De viktigste endringer er:

- Beløpet for godtgjøring av særskilt arbeidstid er hevet til 26 000,- pr år med virkning fra 1.1.2018 (må derfor etterbetales). Med virkning fra 1.1.2019 heves beløpet ytterligere til 26 500 kroner.
- Reduksjon i undervisningstiden for seniorer heves fra 55 til 57 år.
- Samtidig innføres det en reduksjon i undervisningstiden for nyansatte i folkehøgskolen det første året

Partene er videre enige om å sette ned et partssammensatt utvalg som i perioden skal se på grunnlaget for en ny særavtale fra 2021.

VELLYKKET ERFARINGSSAMLING OM PRAKSISBRUA

17. oktober var 35 folkehøgskolefolk samlet i Bergen for å høre erfaringer fra skolene som har deltatt i «Praksisbrua». I prosjektet har skolene arbeidet med forholdet mellom eget verdigrunnlag, praksis og formål. Åsane, Nordhordland, AFR og Peder Morset hadde alle spennende erfaringer å dele. Det var også spennende workshops om hvordan vi kan jobbe videre med verdigrunnlag, praksis og formål.

Sindre Vinje ledet dagen.

MELLOM SOLSKINN OG RUSKEVÆR - ARBEID MED PSYKISK HELSE

Folkehøgskoleforbundet fortsetter arbeidet med psykisk helse i folkehøgskolen, og skal i år samarbeide med syv folkehøgskoler, Voksne for Barn og professor Kjell Morten Stormark (UNI). Sammen ønsker vi å utvikle en helhetlig tiltaksmodell for å styrke arbeidet med psykisk helse i folkehøgskolene. Første samling dette skoleåret var 23.-24. oktober i Oslo.

Skolene som deltar dette skoleåret er Voss, Vefsn, Fana, Solbakken, Ringerike, Hadeland og Karlskoga (svensk skole) og Snoghøj (dansk skole).

FOLKEHØGSKOLEUKA 2019 PÅ HØNEFOSS

Styret har valgt å legge neste års folkehøgskoleuke til Ringerike folkehøgskole i Hønefoss. I dagene 5. til 8. august inviteres du til flere parallelle kurs, i tillegg til kurs for nye lærere, praktisk personale og rektorer.

Som del av kurstilbudet neste år vil vi forsøke å inkludere et besøk på Utøya, som er imponerende restaurert og samtidig driver et demokratisenter i de nye bygningene.

STATSBUDSJETTET 2019:

EN PUSTEPAUSE SOM MÅ BRUKES GODT...

Det var knyttet mye spenning til fremleggelsen av neste års statsbudsjett. Kanskje ikke så rart siden budsjettfremleggelsen de siste årene har vært synonymt med store kutt for folkehøgskolene. Men da forslaget ble offentliggjort kunne vi puste lettet ut. Det blir ingen kutt i statsbudsjettet for folkehøgskolene neste år. Tvert i mot.

TO NYE FOLKEHØGSKOLER

Regjeringen foreslår å bevilge midler til oppstart av to nye folkehøgskoler - Evje folkehøgskole og Svalbard folkehøgskole. Disse skolene vil bli et spennende tilskudd i folkehøgskolefamilien. Dette betyr totalt sett flere elevplasser i folkehøgskolen. Noe som er bra. Men i fortsettelsen må vi samtidig arbeide for flere elevplasser til eksisterende skoler. Dette er noe vi har argumentert for når vi har uttalt oss til årets søknader om opprettelse av nye folkehøgskoler.

SAVNER FULL STUDIESTØTTE

Selv om det satses på nye skoler, holdes fremdeles folkehøgskoleelevene utenfor i opptrappingen til 11 måneders studiestøtte. Folkehøgskoleelevene har samme antall skoledager som andre studenter/elever som er en del av opptrappingen. Folkehøgskoleåret skiller seg imidlertid fra et ordinært studieår/skoleår ved at elevene også går på skole på kveldstid og i helger. Dette begrenser mulighetene elevene har til å kunne skaffe seg inntekter. Vi frykter at dette også begrenser noen elevers mulighet til å gå på folkehøgskole. Derfor ber vi om at folkehøgskoleelevene får en studiestøtte på samme nivå som andre.

KORTKURS - EN FRAMTIDRESSURS!

Det har vært knyttet stor spenning til om regjeringen i dette budsjettet ville fjerne støtten til kortkurs. Det er ikke foreslått et kutt for disse kursene neste år, men det er omtalt i budsjettet at regjeringen ønsker å «fase ut støtten til kortkurs». Folkehøgskolerådet sendte i august et innspill til departementet der vi advarte mot dette. Vi er forespeilet en dialog med departementet om dette frem til sommeren. Vårt håp er at vi kan enes om et kompromiss for fortsatt finansiering av kortkurs. Folkehøgskolene er viktige kultur-, aktivitet- og kompetansesentre i

lokalmiljøet, mye takket være kortkursene. I samfunnsdebatten nevnes ofte utenforskap, ensomhet og passivisering som utfordringer i vår tid. Regjeringen har delvis svart på dette ved å lansere en kompetansereform som heter «Lære hele livet». Samtidig er det lansert en eldrereform som heter «Leve hele livet». Kortkursene kan være viktige bidrag i en slik sammenheng - enten det er til unge, eldre eller funksjonshemmede.

HARD ARBEID

Alt i alt må vi kunne si oss fornøyd med årets budsjett. Likevel er det mange uløste behov som vi gjerne skulle sett at ble tilgodesett over statsbudsjettet. Av ting som ikke er nevnt til nå må jeg særlig trekke frem at vi jobber med å skaffe midler til en videreføring av Mentorprosjektet. Vårt håp er at stortinget skal finne midlene i 12. time, slik at det ikke blir et hvileskjær i det så langt vellykkede prosjektet. Dessuten ber vi i år som i fjor og året før

der, om at folkehøgskolene skal få betalt for de siste årenes økte elevtall.

Det neste året må vi bruke på å synliggjøre behovene og ikke minst hvilke muligheter som er i folkehøgskolene. Hardt arbeid? Ja, men denne gangen starter vi heldigvis ikke i minus.

Christian Tynning Bjørnø,
leder i Folkehøgskolerådet

NYTT FRA IF

LEDERFORUM

Sammen med Folkehøgskoleforbundet arrangerer IF årets Lederforum 13. – 15. november på Gardermoen. IF vil ha sitt årsmøte da og vi vil også diskutere viktige temaer som «Hvordan styrke frilynt folkehøgskole?».

ELEVUNDERSØKELSEN

I år var det svært høy svarprosent på Elevundersøkelsen. 5300 av årets elever svarte på spørsmål om hvorfor de har valgt folkehøgskole og hvorfor de har valgt akkurat den folkehøgskolen de har begynt på.

De fleste skoler hadde høy nok svarprosent til å kunne få sin egen individuelle rapport som har blitt sendt ut til skolene. Vi anbefaler å studere denne nøye når man planlegger informasjon og markedsføring for skolen.

For de frilynte folkehøgskolene så er dette de viktigste grunnene til å velge akkurat den folkehøgskolen de har valgt å gå på (rangert etter viktighet):

- Fagtilbudet
- At skolen er frilynt
- Skolens rykte
- Valgfagstilbudet
- Studieturen
- Oppfølging fra skolen etter søknaden var sendt

www.folkehogskole.no har blitt mye viktigere sammenlignet med forrige undersøkelse, men skolenes egne nettsider og sosiale medier har også økt i viktighet når ungdommer skal velge folkehøgskole. Vi anbefaler derfor at man satser spesielt på å gi god informasjon om skolen i disse tre kanalene.

Vi anbefaler også skolene å være tydelige på verdigrunnlaget sitt i all informasjon og markedsføring.

FOLKEHØGSKOLEKATALOGEN

I skrivende stund legges siste hånd på Folkehøgskolekatalogen som skal sendes ut til alle videregående skoler, brukes på utdanningsmesser og på våre besøk på videregående skoler.

Folkehøgskolekatalogen kommer fra trykkeriet 15. november.

REKORD I ANTALL ELEVER

Det er rekord i antall elever i norsk folkehøgskole og i antall elever i frilynt folkehøgskole. Disse tallene er uten kortkurselever så det reelle tallet er enda høyere.

	2018	2017	2016	2015	2014
Alle folkehøgskoler	7751	7738	7572	7337	6919
IF-skoler	4093	4011	3916	3793	3533

INFORMASJONSKONFERANSEN

Årets informasjonskonferanse ble arrangert på Lillestrøm i september og hadde over 90 deltakere fra både IF- og IKF-skoler. Det ble, i etterkant, sendt ut et spørreskjema til alle deltakerne og tilbakemeldingene var svært positive. Det kan se ut til at alle foredragsholdere traff bra og at det også er populært med både workshops og det å jobbe i grupper med andre skoler. Hotellet fikk også mange gode tilbakemeldinger og vi kommer derfor til å satse på det samme hotellet til neste år, om mulig.

For å sikre at informasjonskonferansen ligger på rett tidspunkt på året så er det også sendt ut et spørsmål til alle skoler om hvilke datoer som passer for å dra på informasjonskonferanse. Vi fastsetter dato for neste års informasjonskonferanse når vi har sett på tilbakemeldingene fra denne spørreundersøkelsen.

Dorte Birch

Maria "Piateed" Stavang sjarmerte på informasjonskonferansen.

STØTTEANNONSER TIL FOLKEHØGSKOLEN

AGDER FOLKEHØGSKOLE

4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

ARBEIDERBEVEGELSENS FOLKEHØGSKOLE, RINGSAKER

2390 Moelv
Tlf.: 62 35 73 70
Rektor: Ola Bergum
www.afr.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE

3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Vikarierende rektor: Eivind Hagerup
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE

5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE

2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverumfhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE

5259 Hjellesstad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE

Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE

1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Jan Martin Medhaug
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE

7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE

2760 Brandbu
Tlf.: 61 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Rektor: Gisle Skoglund
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE

5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE

9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Erlend Welander
www.trondarnes.fhs.no

IDRETTSSKOLEN – NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE

3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Sølvi Pettersen
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE

4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Dag Folkvord
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE

4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Sigbjørn Toskedal
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKULE

8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Jonatan Rask
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE

5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Margaret Sutherland Antrobus
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE

6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Einar Opsvik
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKULE

7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN

2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Rektor: Unn Irene Aasdalen
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK

3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor:
Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKEHØGSKOLAN

Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Karin Langeland
www.nordiska.fhsk.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE

6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE

8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE

9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE

7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE

2630 Ringeby
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE

3510 Hønefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE

2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE

3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Rektor: Godtfred Sjaersland
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE

4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Rektor: Stig W. Ågedal-Mortensen
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØYSKOLE

Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine
Seyffarth-Fuglestad
www.skapmandal.no

SKIRINGSSAL FOLKEHØYSKOLE

3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Knut Søyland
www.skiringssal.fhs.no

SKJEBERG FOLKEHØYSKOLE

1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Rektor: Lene Dyrkorn
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE

7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE

2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Harald Thompson Rosenstrøm
www.solbakken.fhs.no

SUND FOLKEHØGSKOLE

7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Per Kristian Dotterud
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE

5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Mona Økland
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE

2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Jon Krognæs
www.toneheim.no

TOTEN FOLKEHØGSKOLE

2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Rektor: Live Hokstad
www.toten.fhs.no

TORSHUS FOLKEHØGSKULE

7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE

7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Ronald Nygård
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE

8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Cathrine Markussen
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE

5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Rektor: Claus Røynesdal
www.voss.fhs.no

ÅL FOLKEHØYSKOLE OG KURSSENTER FOR DØVE

3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Rektor: Berglind Stefansdottir
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE

5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Bjørn Berentsen
www.aasane.fhs.no

B-BLAD

RETURADRESSE:
FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
PB 420 SENTRUM
0103 OSLO

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Haldis Brubæk er rektor ved Romerike folkehøgskole

Aldri så segneferdige
som når vi sleper på oss selv.

Setter vi sekken fra oss
ser vi de andre som en stor, hvit lettelse.

Solskinn gnistrer på snøvidder.
Lyset spruter tilbake.

Kolbein Falkeid

Dette diktet fra diktsamlingen Utestengt (2001) av Kolbein Falkeid har elevene fått høre hvert år siden jeg begynte på Romerike Folkehøgskole i 2001.

Diktet bruker vakre bilder fra skitur i solskinn, og er en påminning om at menneskenes blikk går innenfra og ut, og ikke omvendt. På folkehøgskolen er det viktig å bli sett, men det er enda viktigere å se.

Det ligger en slags trøst i det også, eller lettelse, som det står i diktet.

Haldis utfordrer Grethe Garvik – lærer ved Fosen folkehøgskole